

TARTU ÜLIKOOL

ÕIGUSTEADUSKOND

Avaliku õiguse osakond

Kevin Reim

**SÕIDUKI KONTROLLIMINE NARKOOTILISE AINE LEIDMISEKS:
RIIKLIK JÄRELEVALVE vs. SÜÜTEOMENETLUS**

Magistritöö

Juhendaja

LL.M Monika Mikiver

Tallinn

2026

SISUKORD

SISSEJUHATUS.....	4
1. SÕIDUK KUI PÕHIÕIGUSLIKULT KAITSTAV VALDUS.....	8
1.1. Sõiduki läbivaatus kui põhiseaduse § 26 ja § 33 riive.....	8
1.2. Riive intensiivsus ja proportsionaalsus.....	10
2. SÕIDUKI LÄBIVAATAMINE RIIKLIKU JÄRELEVALVE RAAMES.....	12
2.1. Vallasasja läbivaatus riikliku järelevalve osana	12
2.2. Vallasasja läbivaatuse kohaldamise materiaalsed eeldused	14
2.2.1. Sõiduki läbivaatus konfiskeeritavate jm esemete tuvastamiseks	15
2.2.2. Vallasasja läbivaatus inspektsioonilise järelevalve raames	17
2.3. Vallasasja läbivaatuse eesmärk ja ulatus	18
2.4. Menetlusgarantiid	19
2.5. Vallasasja läbivaatuse protokoll vorm.....	21
3. SÕIDUKI LÄBIVAATAMINE SÜÜTEOMENETLUSE RAAMES	24
3.1. Läbiotsimise materiaalsed eeldused	24
3.2. Menetlusgarantiid	26
3.2.1. Loakohustus läbiotsimisel	26
3.2.2. Muud menetlusgarantiid	28
3.3. Läbiotsimise taotluse, määruse ja protokoll vorm.....	29
3.4. Vallasasja läbivaatuse ja läbiotsimise funktsionaalne võrdlus	30
4. MENETLUSTE PIIRITLEMINE JA MENETLUSREŽIIMI VAHETUS	33
4.1. Riikliku järelevalve läbiviimine enne süüteokahtluse tekkimist	33
4.2. Süüteomenetluse alustamine.....	34
4.3. Riikliku järelevalve piiritlemine süüteomenetlusest.....	37
4.3.1. Meetme eesmärk ja raskuspunkt.....	37
4.3.2. Paralleelsed menetlused.....	40
4.4. Riikliku järelevalve raames kogutud tõendi lubatavus süüteomenetluses.....	40
4.5. Vahekokkuvõtte ehk piiritlemise kontroll	42
5. PIIRIOLUKORRAD PRAKTIKAS	44

5.1. Riikliku järelevalve meetme eelistamine süüteomenetlusele	44
5.1.1. Objektiivsed narkootilise aine sõidukis paiknemisele viitavad asjaolud.....	44
5.1.2. Esimene tulemuslik riikliku järelevalve meede süüteomenetluse ajendina.....	46
5.2. Vallasasja läbivaatuse ja vallasasja hoiulevõtmise eristamine	47
5.3. Protokollide lakoonilisus	48
5.4. Menetlusgarantiide tagamata jätmine	50
5.5. Vallasasja läbivaatuse lubatavus läbiotsimise asendajana kohtupraktikas	50
5.6. Ettepanekud	52
KOKKUVÕTE.....	54
SUMMARY	57
KASUTATUD KIRJANDUS.....	61
KASUTATUD ÕIGUSAKTID	62
KASUTATUD KOHTUPRAKTIKA.....	63
KASUTATUD TOIMIKUMATERJALID.....	65
LISAD.....	67
Lisa 1. Politsei- ja Piirivalveameti vallasasja läbivaatuse blankett	67
Lisa 2. Läbiotsimise taotluse blankett	69
Lisa 3. Läbiotsimismääruse blankett	70
Lisa 4. Läbiotsimisprotokolli blankett.....	71

SISSEJUHATUS

Narkootiliste ja psühhotroopsete ainetega seotud õigusrikkumiste avastamine ning ennetamine on Eestis olnud ajalooliselt ning on ka jätkuvalt aktuaalne. Siseministeeriumi hinnangul on narkootikumide tarvitamisega kaasnevad kahjud Eestis tõsiseks probleemiks ning uimastite pakkumise ja nõudluse vähendamine kuulub valitsemisala oluliste prioriteetide hulka.¹ Üheks narkootiliste ja psühhotroopsete ainete vastase võitluse väljendusviisiks on liiklusjärelvalve. 2025. aastal registreeriti kokku 2568 liikluskuritegu, sh 2123 joobes sõidukijuhtimist.² Nendest juhtumitest 371 olid narkojoobes juhtimised.³ Seega puutub politsei regulaarselt kokku narkojoobes juhtidega, kelle puhul võib olla alust kahtlustada lisaks narkootiliste ainete ebaseaduslikku käitlemist. Seetõttu ei pruugi politsei tegevus piirduda ka üksnes juhi joobe tuvastamisega, vaid võib hõlmata ka sõiduki kontrollimist eesmärgiga leida sealt narkootilist ainet.

Eeltoodud olukorras võib politsei oma edasist tegevust jätkata kahes erinevas menetluslikus raamistikus. Ühelt poolt saab sõiduki läbivaatus toimuda riikliku järelvalve raames korrakaitseaduse (KorS)⁴ § 49 alusel. Teisalt võib liiklusjärelvalve sõltuvalt asjaoludest minna üle süüteomenetluseks. Sellisel juhul on sisuliselt lähedaseks toiminguks läbiotsimine kriminaalmenetluse seadustiku (KrMS)⁵ § 91 tähenduses. Menetlusliigi valik ei saa menetleja poolt olla aga ainult formaalne otsustus, kuna korrakaitseadus ja kriminaalmenetluse seadustik teenivad erinevaid eesmärke. Kui korrakaitseaduse alusel kohaldatavate meetmete eesmärk on avaliku korra kaitse, ohu ennetamine ja tõrjumine (KorS § 2 lg 1), siis kriminaalmenetluse eesmärk on süüte asjaolude väljaselgitamine ja süüdlase vastutusele võtmine (KrMS § 1 lg 1). Eeltoodud statistika liikluskuritegude kohta näitab, et narkojoobekahtlusega juhtide kontroll ei ole praktikas marginaalne erandjuhtum, vaid osa politsei igapäevasest tegevusest. Seetõttu on oluline mõista, kuhu tõmmata piir korrakaitseliku kontrolli ja süüteomenetluse toimingute vahel. Juba korrakaitseaduse loomisel mõõnis seadusandja, et riikliku järelvalve ning süüteomenetluste toimingute eristamine võib osutuda keerukaks.⁶

¹ Siseministeerium. Uimastiennetus – <https://www.siseministeerium.ee/uimastiennetus> (18.04.2026).

² Kuritegevus Eestis 2025 – <https://www.justdigi.ee/kuritegevus2025/liikluskuriteod> (14.03.2026).

³ *Ibid.*

⁴ Korrakaitseadus – RT I, 05.07.2025, 12.

⁵ Kriminaalmenetluse seadustik – RT I, 09.10.2025, 7.

⁶ Korrakaitseaduse eelnõu seletuskiri 49 SE – [https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/8a9c2286-06fc-65d2-957b-bd9e11a940c4/Korrakaitseadus_lk_11-12_\(21.01.2026\)](https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/8a9c2286-06fc-65d2-957b-bd9e11a940c4/Korrakaitseadus_lk_11-12_(21.01.2026)).

Kuigi korrakaitseliste ja süüteomenetluse toimingute piiritlemine on õiguslikult oluline, ilmneb autori praktilise töökogemuse pinnalt, et nendevaheline piir on sageli ähmane. Narkootiliste ja psühhotroopsete ainetega seotud kriminaalmenetlustes on võimalik täheldada, et patrullpolitseinikud, kes on sattunud näiteks liiklusjärelvalve või väljakutse tõttu sündmuskohale, rakendavad eeskätt riikliku järelvalve meetmeid, nt isiku läbivaatus (KorS § 48) või vallasasja (nt sõiduki) läbivaatus (KorS § 49). See on tõstatanud küsimuse, kas olukorras, kus patrullil on tekkinud narkojoobe kahtlus kui süüteomenetluse alustamise ajend⁷ ning teadaolevad asjaolud viitavad vähemalt narkootiliste ja psühhotroopsete ainete ning nende lähteainete seaduse (NPALS)⁸ § 15¹ tunnustele kui süüteomenetluse alustamise alusele, on järelvalve meetmete tarvitusele võtmine enam üleüldse õiguspärane. Täpsemalt, kas isikut peaks sellisel puhul käsitlema kahtlustatavana (KrMS § 217) ja teostama sõidukis läbiotsimise (vääртеomenetluse seadustik (VTMS)⁹ § 35 lg 1 ja KrMS § 91).

Kirjeldatud piiritlemisprobleem laieneb ka põhiõiguslikule tasandile. Sõiduki kontrollimise puhul tõusetub küsimus, millise põhiõiguse kaitsealasse selline sekkumine kuulub. See on asjakohane, kuna sõiduki läbivaatuse põhiõiguslik määratlus mõjutab hinnangut muuhulgas sellele, kui intensiivse riivega on tegemist ning milliste tingimuste esinemisel on sekkumine proportsionaalne.

Eesti õiguskirjanduses on korrakaitse ja kriminaalmenetluse piiritlemise teoreetilistest alustest ja proportsionaalsusest kirjutatud väga põhjalikult. Ohutõrjeõigusest on põhjalikult kirjutatud näiteks doktoritöodes: Janar Jäätma käsitles ohutõrjeõiguse koostõla põhiseadusega¹⁰ ning Mait Laaring kirjutas korrakaitseõigusest ohuennetusõigusena.¹¹ Haldusõiguse ja süüteomenetluse piiritlemist on mitmes artiklis avanud Illimar Pärnamägi¹², samuti Markus Kärner¹³, Juhan Sarv¹⁴ ja Jaan Sootak¹⁵. Seega on senistes töodes tugevalt käsitletud teoreetilist

⁷ Vääртеomenetluse seadustiku § 2 ning kriminaalmenetluse seadustiku § 193 kohaselt alustatakse süüteomenetlust esimese uurimis- või muu menetlustoiminguga, kui selleks on ajend ja alus.

⁸ Narkootiliste ja psühhotroopsete ainete ning nende lähteainete seadus – RT I, 02.01.2025, 42.

⁹ Vääртеomenetluse seadustik – RT I, 05.07.2025.

¹⁰ Jäätma, J. Ohutõrjeõigus politsei- ja korrakaitseõiguses: koostõla põhiseadusega. Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus, 2015.

¹¹ Laaring, M. Eesti korrakaitseõigus ohuennetusõigusena. Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus, 2015.

¹² Pärnamägi, I. Õigusriiklikud raamid preventiivse ja repressiivse riikliku sekkumise eristamisel. Selle üldine seadusandlik teostus Eestis. – Juridica 10/2018.

¹³ Kärner, M. Mõned korrakaitseadusega kaasnenud muudatused kriminaalmenetluses: järelvalve- ja süüteomenetluse piiritlemisprobleem. – Juridica 6/2014.

¹⁴ Sarv, J. Mõningatest haldus(kohtu)menetluse ja süüteomenetluse paralleelsusega seotud probleemidest. – Juridica 5/2005.

¹⁵ Sootak, J. Karistusõiguse revisjon kuriteo-, vääртеo- ja haldusõiguse piirimail. – Juridica 4/2013.

raami, kuid konkreetseid toiminguid kitsalt ei ole senini põhjalikult käsitletud. Käesolev magistritöö proovib selle lünga täita.

Eelnevat silmas pidades püstitab autor järgmise uurimisküsimuse: kuidas eristada KorS § 49 alusel tehtavat vallasasja läbivaatust KrMS § 91 mõttes läbiotsimisest olukordades, kus kontrolli eesmärgiks on narkootilise aine leidmine sõidukist. Selle eesmärgi täitmiseks otsib autor vastuseid järgmistele küsimustele:

- Millise põhiõiguse kaitsealasse paigutub sõiduki läbivaatamine ning milline on selle tähtsus sekkumise õiguspärasuse hindamisel?
- Millised on KorS § 49 alusel tehtava vallasasja läbivaatuse ja KrMS § 91 alusel tehtava läbiotsimise materiaalsed ja menetluslikud erinevused, eelkõige eesmärgi, kohaldamise tingimuste ja menetlusgarantiide osas?
- Millal tuleb riikliku järelevalve menetluselt minna üle süüteomenetlusele ning milline tähendus on seejuures narkojoobe kahtlusel ja sõidukis paiknevale narkootilisele ainele viitavatel asjaoludel?
- Kuidas kajastub sõiduki läbivaatuse ja läbiotsimise piiritlemisprobleem praktikas ning kas see erineb seaduse eesmärgipärasest loogikast?

Töö autor esitab eeltoodud küsimuste valguses ka hüpoteesi. Selle kohaselt, kui politseil on järelevalvemenetlust läbi viies juba põhjendatud alus kahtlustada süüteo toime panemist (näiteks sõidukit juhib narkojoobe kahtlusega isik ning sõidukis on nähtaval kohal narkootikumidele viitavad pakendid, tubakapaberid jmt) ning läbivaatuse eesmärk on juba tõendite leidmine, tuleb edasistes toimingutes lähtuda kriminaalmenetluse seadustikust. Praktikas võidakse aga ootamatult tekkinud süüteokahtluse avastamisel jätkata riikliku järelevalve meetmete toimetamisega, mistõttu ei pruugi isikule olla tagatud süüteomenetlusele omased menetlusgarantiid.

Töö eesmärgi saavutamiseks kasutatakse kombineeritud uurimismetoodikat. Töö teoreetiline osa tugineb õigusdogmaatilisele meetodile ja kohtupraktika analüüsile. Nende abil analüüsitakse sõiduki läbivaatamise ja läbiotsimise õiguslikke aluseid, eesmärgi, kohaldamise eeldusi ning menetlusgarantiisid põhiseaduse, korrakaitseaduse, kriminaalmenetluse seadustiku, väärteomenetluse seadustiku, asjakohase õiguskirjanduse ja kohtupraktika põhjal. Töö empiiriline osa põhineb kvalitatiivsel analüüsil, milles uuritakse kohtulahendite ning vallasasja läbivaatuse ja läbiotsimise protokollide pinnalt konkreetseid kriminaal- ja väärteoasju. Selle tarbeks valis autor Riigi Teataja lehelt kohtulahendite hulgast narkootiliste ja

psühhotroopsete ainetega seotud kohtuasjad, milles oli riikliku järelevalve käigus läbi vaadatud sõiduk ning tõendina tuginetud vallasasja läbivaatuse protokollile. Nende asjade põhjal taotleti Harju Maakohtult ligipääsu toimikutele, et anda ülevaade nende sisust ning hinnata, millist eesmärki protokollid tõendina kriminaalasjas täidavad.

Siinne töö on jagatud viide peatükki ja ülesehitus liigub üldisemast spetsiifilisemaks. Esimeses peatükis käsitletakse sõiduki kontrollimise põhiõiguslikke aluseid. Teises peatükis analüüsitakse vallasasja läbivaatust riikliku järelevalve meetmena. Kolmandas peatükis käsitletakse läbiotsimist süüteomenetluse toiminguna. Neljandas peatükis uuritakse riikliku järelevalve ja süüteomenetluse vahelist piiritlemist ning menetlusrežiimi vahetuse aluseid. Viiendas peatükis analüüsitakse piiriolukordi praktikas, keskendudes konkreetsetele kaasustele ja vallasasja läbivaatuse tegelikule ulatusele ja piiridele.

Magistritöö märksõnad: kriminaalmenetlus, riiklik järelevalve, läbiotsimine, vallasasja läbivaatus.

1. SÕIDUK KUI PÕHIÕIGUSLIKULT KAITSTAV VALDUS

Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni (EIÕK)¹⁶ artikkel 8 sõnab, et igaühel on õigus sellele, et austataks tema era- ja perekonnaelu ja kodu ning sõnumite saladust. Selle eesmärk on kaitsta isikuid avaliku võimu meelevaldse sekkumise eest muuhulgas eraellu ja kodusse.¹⁷ Läbiotsimise kontekstis mõtleme esmajoonel just kodu puutumatuse riivele ning EIÕK artiklis 8 ei ole sõnaselgelt välja toodud teiste valduste puutumatuse põhimõtteid. Samas ei tähenda eeltoodu, et teiste valduste, sh sõidukite, läbiotsimine jääks EIÕK artikkel 8 kaitsealast välja. Euroopa Inimõiguste kohus (EIK) on korduvalt leidnud, et ka sõiduki läbiotsimine riivab artikkel 8 mõistes eraelu puutumatust ja kuulub selle kaitsealasse.¹⁸

EIÕK kontekstis ei ole läbiotsimise puhul määrava tähtsusega, kas sekkumine kvalifitseerub eraelu või kodu puutumatuse riiveks, sest need väärtused on koondatud ühtsesse kaitsealasse ning nende piiramise õigustused on sisuliselt samad. Seetõttu ei ole vajalik kaitseala range eristamine.¹⁹ Eesti põhiseaduses (PS)²⁰ on olukord teistsugune, sest eraelu puutumatuse (PS § 26) ja kodu puutumatuse (PS § 33) on eraldi põhiõigused, mille kaitseaste ja riive õigustused ei ole identsed.²¹ Just seetõttu on Eesti õiguses oluline täpselt kindlaks teha, millise põhiõiguse kaitsealasse läbiotsimine sekkub, kuna sellest sõltub nii riive põhiseaduslik õigustusraamistik kui ka proportsionaalsuse kontrolli sisu.²²

1.1. Sõiduki läbivaatus kui põhiseaduse § 26 ja § 33 riive

Eesti Vabariigis on igale isikule tagatud PS § 26 kohaselt eraelu puutumatuse ning kitsamalt PS § 33 kohaselt kodu puutumatuse. Põhiseadus loetleb kodu puutumatuse kaitsealasse eluruumi, valduse ning töökoha. Sõiduki põhiõiguslik kaitseala ei ole selgelt ühe või teise eeltoodud põhiõiguse alla määratletav. Ühelt poolt annab PS § 33 sõnastus aluse "valduse" mõiste kaudu kodu puutumatuse kaitsealasse kaasata ka selliseid objekte, mis ei ole eluruumid ning põhiseaduse kommenteeritud väljaanne nimetab seda mõistet defineerides sinna alla ka sõiduki.²³ Teiselt poolt ei saa sõidukit juba oma olemuselt samastada automaatselt eluruumiga võrdväärse privaatsussfäärina.

¹⁶ Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon – RT II 2010, 14, 54.

¹⁷ EIKo 588/13, *Libert vs. Prantsusmaa*, § 40–42.

¹⁸ EIKo 9676/05, 10744/05 ja 41349/06, *Steeg ja Wegner vs. Saksamaa*; EIKo 33400/96, *Ernst jt vs. Belgia*.

¹⁹ Lõhmus, U. Põhiõigused kriminaalmenetluses. Tallinn: Juura, 2019, ptk 21.2.3.

²⁰ Eesti Vabariigi Põhiseadus – RT I, 11.04.2025, 2.

²¹ Lõhmus, U. Põhiõigused kriminaalmenetluses, ptk 21.2.3.

²² *Ibidem*.

²³ Madise, Ü. jt (toimet.). Eesti Vabariigi põhiseadus. Komm vlj. Tallinn: Juura, 2020, § 33/6.

Kaitseala piiritlemist ei muuda keerukaks üksnes vähene käsitus õiguskirjanduses, vaid ka seadusandja enda regulatiivne lähenemine. Ühelt poolt on seadusandja käsitlenud sõidukit eluruumiga sisuliselt samaväärse objektina. Käesoleva töö üks keskne säte KrMS § 91 lg 1 ei sätesta erinevaid aluseid hoone, ruumi (st ka kodu) või sõiduki läbiotsimiseks. Seda ei tee ka julgeolekuasutuste seaduse (JAS)²⁴ § 26 kodu, perekonna- või eraelu puutumatuse õiguse piiramise kohta.

Teiselt poolt on seadusandja viidanud, et sõidukisse tungimine ei ole käsitletav eluruumi riivega võrreldava sekkumisena. Näiteks eristab KorS vallasasja (KorS § 49 hõlmab näiteks sõiduki) ja valduse (KorS § 51 hõlmab muu seas eluruumi) läbivaatust. Samuti määrab karistusseadustiku (KarS)²⁵ § 266 rangema sanktsiooni omavolilise sissetungi eest just elamiseks kasutatavasse ruumi.²⁶ Karistusseadustiku kommenteeritud väljaandes on selle sätte kohta selgitatud, et erandina võiks sõiduk olla eluruumi funktsioonis juhul, kui isik kasutab seda faktiliselt elamiseks, näiteks laevakajutit või elamiseks mõeldud furgooni.²⁷ Sama mõttekäiku toetab Uno Lõhmus, kes leiab, et sõiduki läbiotsimine üldjuhul kodu puutumatust ei riiva, kuid võib seda teha, kui sõiduk on kasutajale koduks.²⁸ Töö autor iseenesest jagab seda seisukohta, kuid täpsustada tuleb, et sõiduki kaitseala selgeks tegemisel ei ole määrav üksnes objekti nimetus või asjaõiguslik kvalifikatsioon, vaid ka see, kas ruum täidab just privaatse eneseteostuse funktsiooni ning milline on isiku õiguslikult tunnustatud seos selle ruumiga.²⁹ Näiteks ei saa mõistet „kodu“ taandada ka vaid sellele, kas sõidukit on funktsionaalselt võimalik kasutada elamiseks, kuna ka tavalises autos või kaubikus on võimalik igapäevaselt elada või vähemalt ööbida.

Sõiduauto puhul on tavapärane, et isik hoiab sõidukis oma isiklikke esemeid ning sõidukist võib leida ka ulatuslikku eraelulist teavet, näiteks navigatsioonisüsteemide andmeid, pardasüsteemide logisid ja muud isiku liikumis- või kasutusharjumusi kajastavat infot. Seetõttu kujutab sõiduk endast vaieldamatult isiku isiklikku füüsilist ruumi ja sfääri. Vaatamata sellele ei ole sõiduk tavaolukorras kodu puutumatuse funktsiooniga niivõrd seotud kui eluruum või töökoht. Seega tuleks pelgalt liikumisvahendina kasutatava sõiduki kaitsealasse sekkumist

²⁴ Julgeolekuasutuste seadus – RT I, 14.03.2023, 2, § 26 lg 2 ja lg 3 p 5.

²⁵ Karistusseadustik – RT I, 22.12.2025, 2.

²⁶ Võrdle KarS § 266 lg 1 ja KarS § 266 lg 2 p 1.

²⁷ Sootak, J. jt. Karistusseadustik. Komm vlj. Tallinn: Juura, 2021, § 266/5.2.

²⁸ Lõhmus, U. Põhiõigused kriminaalmenetluses. Tallinn: Juura, 2019, ptk 21.2.3.

²⁹ Vt ka Ferencz, S. Blomley, N. jt. Are Tents a “Home”? Extending Section 8 Privacy Rights for the Precariously Housed, McGill Law Journal, 2022, lk 375, 390–391.

hinnata PS § 26 eraelu puutumatus kaudu. Mida enam hakkab sõiduk täitma aga privaatrüümi funktsiooni (rendiauto vs. isiklik auto; pelgalt liikumisvahendina kasutamine vs. matkautos puhkamine), seda lähemal on riive PS § 33 kaitsetuumale.

1.2. Riive intensiivsus ja proportsionaalsus

Kui lugeda sõiduk PS § 26 kaitsealasse, siis tohib sõiduki läbivaatamine kõne alla tulla eeskätt avaliku korra kaitseks, kuriteo tõkestamiseks või kurjategija tabamise eesmärgil. PS § 33 toob täiendava alusena sisse tõe väljaselgitamise kriminaalmenetluses. Eraelu puutumatus riive õigustused on põhiseaduse tekstis seega kitsamalt sõnastatud kui kodu puutumatus riive õigustused. Ei ole siiski selge, millistest kaalutlustest lähtudes nägid põhiseaduse koostajad eraelu ja kodu puutumatus riiveks ette erinevad õigustused.³⁰ Siiski tuleb mõlemal juhul lisaks seadusliku aluse olemasolule lõppastmes hinnata ka meetmete sobivust, vajalikkust ja proportsionaalsust.³¹

Pelgalt korrakaitseseaduse ja kriminaalmenetluse seadustiku eesmärgi arvestades õigustab sõidukisse tungimist esimesel juhul avaliku korra kaitse (KorS § 1 lg 1) ja teisel juhul kriminaalmenetluse toimetamine (KrMS § 1 lg 1). Läbiotsimine KrMS § 91 kohaselt on juba oma olemuselt intensiivne toiming, kuna selle eesmärk on leida kindel ese, dokument, isik või muu otsitav objekt ning selleks võib olla vajalik kontrollida kõiki kohti, kus see võib asuda.³² Läbiotsimise proportsionaalsuse puhul tuleb muuhulgas hinnata seega seda, kas vajalikku tõendit on võimalik koguda muul, isiku põhiõigusi vähem riivaval viisil kui läbiotsimisega.³³ Liiklusjärelvalve käigus tekkinud kahtluse puhul ei pruugi vähem intensiivse abinõu kasutamine siiski olla võimalik. Kui on tekkinud põhjendatud kahtlus, et sõidukis paikneb narkootiline aine, on kaheldav, kas kriminaalmenetluse raames selle võimaliku asukoha kindlakstegemine on saavutatav muul viisil kui läbiotsimise teel.

KorS § 49 lg 1 seevastu nimetab, et vallasasja saab läbi vaadata meeleliselt, tehnilise vahendi või teenistuslooma abil, samuti uste avamise ja muude takistuste kõrvaldamise teel. Kõige vähem intensiivseks võib pidada sellist kontrolli, mis piirdub sõiduki meelelise vaatluse, tehnilise vahendi või teenistuslooma abil teostatava kontrolliga, ilma et ametnik avaks sõiduki uksi, panipaiku või muid suletud osi. Kui aga läbivaatuse käigus hakatakse avama sõiduki uksi,

³⁰ *Ibidem*.

³¹ Kergandberg, E. jt. Kriminaalmenetluse seadustik. Komm vlj. Tallinn: Juura, 2012. § 91/2.

³² *Ibidem*, § 91/1.

³³ Riive vajalikkuse kohta vt nt RKÜKo nr 3-4-1-6-12, p 182.

kindalaegast, pagasiruumi või muid panipaiku, on eraelu puutumatuse riive oluliselt intensiivsem. Just nendes kohtades hoiab isik tavapäraselt selliseid esemeid ja teavet, mille suhtes tal on kõrgendatud privaatsusootus. Seega on riikliku järelevalve käigus ametnikul võimalik valida erineva intensiivsusega kontrollimise meetmete vahel. Proportsionaalsuse põhimõttest tuleneb kohustus eelistada vähem intensiivset abinõu.

Järelikult on süüteomenetluse raames teostatav läbiotsimine eelduslikult intensiivsem meede kui riikliku järelevalve raames tehtav sõiduki läbivaatus. Mida intensiivsem on põhiõiguste riive, seda üksikasjalikum peab olema täitevvõimu tegutsemise aluseks olev volitusnorm ning seda täpsemad ka menetlusnormid.³⁴ Lisaks on EIK oma praktikas rõhutanud, et riigisisene õigus ja praktika peavad ette nägema kohased ja tõhusad kaitsevahendid kuritarvituste ja omavoli vastu.³⁵ Seetõttu peab süüteomenetluses sõiduki läbiotsimisel olema isikule tagatud ka tugevamad garantiid.³⁶ Proportsionaalsuse seisukohalt tuleb seega küsida, kas igas olukorras on riikliku järelevalve jätkuv teostamine isiku põhiõiguste riive raskust arvestades mõõdukas. Kui kontroll hõlmab ka sõiduki suletud osade avamist ja nende läbi vaatamist viisil, mis sarnaneb oma intensiivsusest läbiotsimisele, tõusetub küsimus, kas selline sekkumine ei eelda kriminaalmenetlusele omaseid menetluslikke tagatiseid.³⁷ Vastupidine järeldus võimaldaks riikliku järelevalve meetme abil saavutada sisuliselt läbiotsimisele omase tulemuse, jättes samal ajal kohaldamata põhiõiguste riive intensiivsusele vastavad menetlusgarantiid. Selline lähenemine oleks vastuolus nii PS § 3 lg-st 1 tuleneva seaduslikkuse põhimõtte kui ka õiguskindluse põhimõttega.

³⁴ RKPJKo 3-4-1-42-14, p 41.

³⁵ EIKo 74336/01, Wieser and Bicos Beteiligungen GmbH vs. Austria, p 57.

³⁶ vt lisaks Riigikohtu selgitusi selle kohta, et riigil on kohustus luua tõhusad menetlused põhiõiguste kaitseks ning et intensiivne varjatud sekkumine tõstab põhiseaduslikke nõudeid regulatsioonile RKPJKo 3-4-1-42-14, p 43-45.

³⁷ vt menetlusgarantiide võrdlust täpsemalt käesoleva töö peatükist 3.3.

2. SÕIDUKI LÄBIVAATAMINE RIIKLIKU JÄRELEVALVE RAAMES

Seadustes on sätestatud mitmeid erinevaid aluseid riigivõimu poolt transpordivahendisse sisenemiseks ja selle läbi vaatamiseks. Üpriski spetsiifilised alused sätestavad riigipiiri seaduse (RiPS)³⁸ ja tolliseaduse (TS)³⁹ näol normid transpordivahendite läbivaatamiseks riigipiiri ületamisel ning JAS annab julgeolekuasutuse ametnikule pädevuse siseneda isiku sõidukisse ning seal riigi julgeoleku eesmärgil varjatult teavet koguda. Laiapõhjalisemad alused on sätestatud KorS-is (riikliku järelevalve raames sõiduki läbivaatamine KorS § 49 alusel) või KrMS-is (kriminaalmenetluses läbiotsimine KrMS § 91 alusel). KorS-is kasutatakse riikliku järelevalve meetme mõistet korrakaitseorgani igasuguse tegevuse tähistamiseks ning nende meetmete eesmärk on ennetada ohtu, selgitada see välja ja tõrjuda või kõrvaldada korrarikkumine.⁴⁰ Riiklik järelevalve on osa korrakaitsest, mida avalik võim viib ellu korrakaitseorganite kaudu.⁴¹ Käesoleva magistritöö keskseks sätteks on KorS § 49, mis annab politseile või seaduses sätestatud juhul muule korrakaitseorganile õiguse valdaja nõusolekuta kontrollida meeleliselt või tehnilise vahendi või teenistuslooma abil vallasasja. Regulatsiooni põhiliseks eesmärgiks on luua tagatised põhiõiguste kaitseks.⁴²

2.1. Vallasasja läbivaatus riikliku järelevalve osana

Korrakaitse on üksteise suhtes ajaliselt järgnevasse asetatud, ohu tõrjumisele suunatud tegevuste kompleks.⁴³ Korrakaitse esimene staadium on ohu ennetamine (oht avalikule korrale ei ole veel tekkinud, kuid see on võimalik), teine staadium on ohu kindlakstegemine (kui ohtu pole õnnestunud ennetada ning see on juba tekkinud), kolmas staadium on ohu tõrjumine (oht on välja selgitatud) ning viimaks rikkumise kõrvaldamine (avaliku korra osaks olev õigushüve on juba kahjustada saanud).⁴⁴ Riikliku järelevalve käigus on korrakaitseorgani sekkumisõigus piiratud õigushüve ja/või subjektiivsete õiguste kaitse vajadusest lähtudes eeltoodud funktsioonidega.⁴⁵ KorS § 6 lg 1 kohaselt on korrakaitseorgan seaduse või määrusega riikliku järelevalve ülesannet täitma volitatud asutus, kogu või isik.

³⁸ Riigipiiri seadus – RT I, 07.06.2024, 14, § 11.

³⁹ Tolliseadus – RT I, 30.12.2024, 18, § 63.

⁴⁰ Laaring, M. jt. Korrakaitse seadus. Komm vlj. Tallinn: Sisekaitseakadeemia, 2017, lk 13.

⁴¹ Korrakaitse seaduse eelnõu seletuskiri 49 SE, lk 15.

⁴² Lõhmus, U. Põhiõigused kriminaalmenetluses, ptk 21.2.3.

⁴³ Laaring, M. jt. Korrakaitse seadus. Komm vlj, lk 15.

⁴⁴ *Ibidem*.

⁴⁵ RKHKm 3-17-911, p 26.

Korrakaitseorganid ei tegutse eeltoodud eesmärkide saavutamiseks niisama, vaid seaduses sätestatud pädevus- ja volitusnormide kaudu.⁴⁶ Pädevusnorm määrab ära selle, milliseid ülesandeid peab üks või teine korrakaitseorgan täitma ning volitusnorm sätestab tegevuse sisulise õigusliku aluse.⁴⁷ Toimingu sooritamisel peab nii akti andmise kui ka toimingu sooritamise aluseks olema põhiseadusega kooskõlas olev seadus.⁴⁸ Näiteks saab politsei talle seadusega pandud kohustusi täita seadusega sätestatud viisil, st kasutades õigusi, mida seadus politseile on andnud.⁴⁹ Samas ei pea tulenevalt seaduse reservatsiooni põhimõttest (PS § 3 lg 1 ja haldusmenetluse seadus (HMS)⁵⁰ § 3 lg 1) seaduses sätestatud õiguslikku alust olema igasugusel toimingul, vaid siis, kui sellega piiratakse isiku õigusi või vabadusi (HMS § 107 lg 1 teine lause).⁵¹

Riiklik järelevalve on oma olemuselt haldusmenetluse (haldusakti andmine, reaaltoimingute tegemine) eriliik.⁵² KorS reguleerib riikliku järelevalve meetmete süsteemi 3. peatükis ning jaotab need üld- ja erimeetmeteks. Üldmeetmeid võib rakendada iga pädev (st seaduses nimetatud) korrakaitseorgan vahetult KorS-i alusel ilma eriseaduse viite ja volitusega.⁵³ Erimeetmed on sätestatud spetsiifilisteks juhtudeks, need piiritlevad üldvolitust ja aitavad raskemaid, kuid samas tüüpilisi põhiõiguste riiveid paremini ja täpsemalt määratleda.⁵⁴ Iga riikliku järelevalve meetme koosseis määrab, millises eelnimetatud faasis (ohu ennetamise, ohukahtluse, ohu või korrarikkumise korral) on meetme kohaldamine korrakaitseorgani poolt võimalik ning volituse isiku õiguste piiramiseks.⁵⁵ Eeltoodud koosseisu elemendid on omavahel seotud korrakaitseorgani otsustusdiskretsiooni (kas sekkuda) ja valikudiskretsiooni (millise vahendi või millise isiku suhtes sekkuda) kaudu.⁵⁶

Eeltoodut silmas pidades saab KorS § 49 lg-st 1 eristada järgmiseid elemente:

- pädevus vallasasja läbivaatust läbi viia on politseil või seaduses sätestatud juhul muul korrakaitseorganil;
- säte annab volituse valdaja nõusolekuta kontrollida vallasasja;
- tegu on otsustusdiskretsiooniga ("korrakaitseorgan võib /.../");

⁴⁶ Korrakaitseaduse eelnõu seletuskiri 49 SE, lk 48–49.

⁴⁷ *Ibidem*, lk 24–25 ja 48.

⁴⁸ RKHKo 3-3-1-3-04, p 9.

⁴⁹ RKHKo, 3-3-1-61-05, p 24.

⁵⁰ Haldusmenetluse seadus – RT I, 06.07.2023, 31.

⁵¹ RKHKo 3-3-1-22-15, p 23.

⁵² Korrakaitseaduse eelnõu seletuskiri 49 SE, lk 9.

⁵³ Laaring, M. jt. Korrakaitseadus. Komm vlj, lk 89.

⁵⁴ Korrakaitseaduse eelnõu seletuskiri 49 SE, lk 47.

⁵⁵ *Ibidem*, lk 15.

⁵⁶ *Ibidem*, lk 47.

- kontrollida võib meeleliselt, tehnilise vahendi või teenistuslooma abil, sealhulgas avada uksi ja kõrvaldada muid takistusi (valikudiskretsioon viisi osas);
- meede on õigustatud korrakaitse iga staadiumi esinedes alates ohu ennetamisest kuni korrarikkumise kõrvaldamiseni (KorS § 49 lg 1 p-d 1–7).

See raamistik võimaldab järgnevalt kirjeldada KorS § 49 lg 1 vallasasja läbivaatuse normi koosseisu ning seeläbi luua aluse meetme koosseisuliste eelduste detailseks analüüsiks järgmistes peatükkides.

2.2. Vallasasja läbivaatuse kohaldamise materiaalsed eeldused

Vallasasja läbivaatuse teostamiseks on korrakaitseorganil kaalutusõigus. HMS § 4 lg 2 kohaselt tuleb kaalutusõigust teostada kooskõlas volituse piiride, kaalutusõiguse eesmärgi ning õiguse üldpõhimõtetega, arvestades olulisi asjaolusid ning kaaludes põhjendatud huve. Kaalutusõigus võib põhineda sellel, kas haldus üldse tahab rakendada lubatavat abinõu (otsustusdiskretsioon) või sellel, millise lubatud abinõudest ta tahab kasutusele võtta (valikudiskretsioon).⁵⁷ Kaalutusveaga (diskretsiooniveaga) on tegemist siis, kui asutus ei järgi seaduse nõudeid.⁵⁸

KorS § 49 lg 1 p-d 1–7 sätestavad vallasasja läbivaatuse kohaldamise materiaalsed eeldused. Need alused sisaldavad endas sisuliselt kõiki korrakaitseseadusega taotletud eesmärke⁵⁹, mistõttu on need ka funktsionaalselt erinevad: osad teenivad ohtu ennetavat rolli (kontroll sisenemisel, kaitstava isiku/objekti või elutähtsa taristu kaitsel), teised on suunatud konkreetse isiku leidmisele või ohtlike/keelatud esemete kõrvaldamisele. Punkt 7 reguleerib eraldi inspeksioonilise järelevalve olukordi.

Vallasasja läbivaatust kui erimeedet on KorS § 49 sõnastusest tulenevalt vajalik kohaldada vaid siis, kui selleks puudub valdaja nõusolek. Kui valdaja annab nõusoleku asja läbi vaatamiseks vabal tahtel, siis ei ole tegemist toiminguga KorS § 49 lg 1 mõttes.⁶⁰ Riigikohus on selgitanud, et juhul kui valdusesse siseneti menetlusaluse isiku nõusolekul, oleks tulnud teostada sündmuskoha vaatlus ning koostada sündmuskoha vaatluse protokoll.⁶¹ Seega analoogselt, kui

⁵⁷ RKKKo 3-1-1-14-14, p 863.

⁵⁸ *Ibidem*.

⁵⁹ Vt Laaring, M. jt. Korrakaitseseadus. Komm vlj, lk 15.

⁶⁰ Riigikohus on sellisel seisukohal olnud valdusesse sisenemise osas. Vt RKKKo 3-1-1-157-05, p 7.

⁶¹ *Ibidem*, p 9.

vallada nõusolekul vallasasja (nt sõiduki) läbivaatus andis ka tulemust, siis on võimalik teostada sündmuskoha vaatlus ning KorS § 52 lg 1 alusel sealt leitud asi hoiule võtta.

KorS § 49 lg 1 punktid 1, 2, 5 ja 6 saab funktsionaalsuse poolest jagada ühte rühma. Nendel alustel kontrolli eesmärk on vältida ohu realiseerumist (sisenemine avaliku võimu ruumi, turvakontrolli või isiku läbivaatusega seotud olukorrad, elutähtsa taristu kaitse ning kaitstava isiku või valvatava objekti ohutus).⁶² Vallasasja läbivaatus ja KorS § 47 lg 1 kohane turvakontroll on normitehniliselt lähestikku, kuna praktikas realiseerub läbivaatus sageli nii isiku kui ka tema kaasas olevate esemete kontrollimise kaudu. KorS § 49 annab seega turvakontrolli tegemisel vallasasja kontrollimiseks eraldi volitusnormi.⁶³

Sõiduki läbivaatuse seisukohast on nimetatud alused siiski tähtsusetud, sest kohtupraktikast tulenevalt seonduvad tüüpilisemad sõidukiga seotud kontrollisituatsioonid kas konkreetse esemega (p 4) või inspeksioonilise järelevalve tagamisega (p 7).⁶⁴

2.2.1. Sõiduki läbivaatus konfiskeeritavate jm esemete tuvastamiseks

KorS § 49 lg 1 p 4 alusel võib vallasasja (sh sõiduki) läbi vaadata juhul, kui on alust arvata, et selles on asju, mida võib KorS-i või muu seaduse alusel hoiule võtta, hõivata või konfiskeerida. Kuigi tegu ei ole tüüpilise ohuennetuse normiga, on selle eelduse peamine eesmärk siiski ohutõrjeõiguslik.⁶⁵ Mõiste "alust arvata" eeldab hinnangut, mis peab tuginema konkreetsetele juhtumipõhistele asjaoludele, mitte pelgale võimalikkusele, et konfiskeerimist vajav ese on olemas.⁶⁶ Sarnaselt on Illimar Pärnamägi leidnud, et olukordades, kus sekkumine põhineb üksnes abstraktsele ohule viitamisel, ei piisa liberaalses õigusriigis sekkumise õigustuseks üldisest ja abstraktsest kaalutlusest.⁶⁷ Kui sekkumise alus muutub liialt abstraktseks, võib sekkumine osutada võimalikuks pea igal elujuhtumil.⁶⁸ See tähendab, et mõistet "alust arvata" KorS § 49 lg 1 p 4 mõistes ei saa taandada üldiseks oletuseks, et sõidukis võib olla mõni keelatud ese, vaid see peab olema seostatav konkreetsete indikaatoritega, mis teevad eseme olemasolu tõenäoliseks just konkreetsetes olukorras.

⁶² Vt ka turvakontrolli kohta korrakaitseaduse eelnõu seletuskiri 49 SE, lk 150.

⁶³ Korrakaitseaduse muutmise ja rakendamise seaduse eelnõu seletuskiri 424 SE, lk 16.

⁶⁴ Vt nt TlnRnKo 15.12.2022, 1-21-8902; TlnRnKm 08.12.2021, 1-21-7919; TlnRnKo 30.04.2020, 3-19-1719; TlnRnKo 24.10.2017, 1-17-3519.

⁶⁵ Korrakaitseaduse muutmise ja rakendamise seaduse eelnõu seletuskiri 424 SE, lk 16–17.

⁶⁶ Laaring, M. Eesti korrakaitseõigus ohuennetusõigusena, lk 52–53.

⁶⁷ Pärnamägi, I. Õigusriiklikud raamid preventiivse ja repressiivse riikliku sekkumise eristamisel. Selle üldine seadusandlik teostus Eestis, lk 730.

⁶⁸ *Ibidem*.

Mõiste "alus arvata" ei saa olla pelgalt menetleja subjektiivne sisekaemus, vaid peab tuginema objektiivselt põhjendatavatele alustele, mida saaks hiljem kontrollida.⁶⁹ Teiseks loob see proportsionaalsusliku loogika: mida intensiivsem on vallasasja läbivaatus (nt sõiduki uste avamine ja takistuste kõrvaldamine), seda rohkem peab kahtlus tuginema konkreetsele ja juhtumipõhisele tõenäosushinnangule, mitte üksnes abstraktsele riskile.⁷⁰

Korrakaitseaduse kommenteeritud väljaandes on toodud näitena, et KorS § 49 lg 1 p 4 alusel võib sõidukit läbi vaadata, kui politseiametnikul on alust arvata, et sõidukis on kiirusemõõtjat tuvastav seade (s.o liiklusseadusest (LS)⁷¹ tulenev kiirusemõõtja konfiskeerimise kohustus).⁷² Harju Maakohus pidas KorS § 49 lg 1 p 4 aluse olemasoluks piisavaks asjaolu, et sõidukis on nähtavad/tajutavad tunnused, mis viitavad sellele, et autos võivad olla konfiskeeritavad esemed. Kohus kirjeldas, et aluse andsid mh autos nähtud tubakapaberid, kanepile iseloomulik lõhn ning vallasasja läbivaatuse käigus leitud tugevalt kanepi järele lõhnavad kilepakendid.⁷³ Seega sai järeldada, et sõidukis võivad olla esemed, mida saab KorS § 49 lg 1 p 4 mõttes konfiskeerida.

Tallinna Ringkonnakohus leidis, et vallasasja läbivaatus KorS § 49 lg 1 p 4 alusel oli õigustatud siis, kui relvad olid autost visuaalselt nähtavad, kuid nende käitlemise seaduspärasus (päritolu, kuuluvus, kasutusõigused ja seotus autos viibinutega) ei olnud veel selge.⁷⁴ Samuti leidis Tallinna Ringkonnakohus, et kui tunnistaja (konkreetsel juhul järelevalvet teinud menetleja) nägi sõiduki tagaistmel millegi üleandmist ning peitmist ning et isikud olid varasemast politseile teada kui isikud, kes on seotud narkootikumidega ja narkojoobes juhtimisega, oli korrektne teostada vallasasja läbivaatus.⁷⁵

Eeltoodud juhtumite puhul saab tõepoolest jaatada, et KorS § 49 lg 1 p 4 kohaldamise materiaalsed eeldused võisid olla täidetud, kuivõrd narkootiliste ja psühhotropsete ainete või ebaseaduslike relvade näol on tegemist KarS § 83 mõttes süüteo toimepanemise vahendi või vahetu objektiga. Samas ei saa piirduda vaid küsimusega, kas vallasasja läbivaatuse formaalsed eeldused olid olemas. Eraldi tuleb hinnata, kas selliste asjaolude esinemisel oli riikliku

⁶⁹ Korrakaitseaduse eelnõu seletuskiri 49 SE, lk 21–22.

⁷⁰ Pärnamägi, I. Õigusriiklikud raamid preventiivse ja repressiivse riikliku sekkumise eristamisel. Selle üldine seadusandlik teostus Eestis, lk 723–724.

⁷¹ Liiklusseadus – RT I, 14.11.2025, § 263 lg 5.

⁷² Laaring, M. jt. Korrakaitseadus. Komm vlj, lk 155.

⁷³ Vt maakohtu põhjendusi TlnRnKo, 18.08.2015, 4-15-3192, p 2.

⁷⁴ TlnRnKm 08.12.2021, 1-21-7919, p 11.

⁷⁵ TlnRnKo 24.10.2017, 1-17-3519, p 9.

järelevalve meetme kohaldamine ka menetlusliigi valiku seisukohalt põhjendatud. Seda küsimust analüüsib autor täpsemalt käesoleva töö 4. ja 5. peatükis.

2.2.2. Vallasasja läbivaatus inspeksioonilise järelevalve raames

Korrakaitseaduse kommenteeritud väljaandes selgitatakse, et KorS § 49 lg 1 p 7 sätte vajadus on tingitud sellest, et korrakaitseorganil oleks õigus vaadata vallasasi läbi ka inspeksioonilise järelevalve käigus.⁷⁶ Inspeksioonilise järelevalve tähendust on sisustatud kui erikorrakaitseorganite riikliku järelevalve teostamist, kui konkreetset ohukahtlust või ohtu ei ole veel tekkinud.⁷⁷ Võrreldes alustega, mis eeldavad konkreetsemat ohukahtlust või ohtu, võimaldab KorS § 49 lg 1 p 7 seega sekkuda varem.

Inspeksioonilise järelevalve mõiste on võetud kasutusele selleks, et eristada riikliku järelevalve laienemise tingimustes seda osa järelevalvest, mida ei saa dogmaatiliselt üles ehitada konkreetse ohu tõrje mudelile.⁷⁸ Tihti puudub inspeksioonilisel järelevalvel enne meetmete rakendamist konkreetne teave rikkumise kohta, kuid just sellisel kontrollitegevusel võib olla üldpreveniivne mõju ning see on seetõttu käsitatav ohuennetusliku tegevusena.⁷⁹ Sellele vaatamata tuleb toimingute, sh vallasasja läbivaatuse tegemisel silmas pidada, et see on rangelt seotud üksnes seaduse või on selle alusel kehtestatud nõuete tagamiseks ning meetme kohaldamise eelduseks olevaid proportsionaalsuse ja otstarbekuse põhimõtteid.⁸⁰

Tallinna Ringkonnakohus viitas juba varasemalt käsitletud lahendis seoses Keskkonnaameti jahikontrolli juhtumiga, et käsitleb sõiduki läbivaatust põhjendatuna, sest relvade käitlemise reeglite seaduspärasus (päritolu, kuuluvus, kasutusõigused) ei olnud selge ja see vajab kontrollimist.⁸¹ Seetõttu loeti KorS § 49 lg 1 p 7 (koos p-ga 4) alusel tehtud läbivaatus seaduslikuks, kuna menetlejad ei tuginenud juba olemasolevale teadmisele, et autos on ebaseaduslikult käideldud tulirelvad, vaid teadmine kujunes läbivaatuse tulemusena ja alles siis sai rääkida väärtetunnuste sedastamisest.⁸²

Käesoleva töö kontekstis ei näi KorS § 49 lg 1 p 7 siiski olevat keskse tähendusega alus. Selle sätte eesmärk on võimaldada vallasasja läbivaatust eeskätt olukordades, kus konkreetset

⁷⁶ Laaring, M. jt. Korrakaitseadus. Komm vlj, lk 155.

⁷⁷ Korrakaitseaduse eelnõu seletuskiri 49 SE, lk 48.

⁷⁸ Laaring, M. Eesti korrakaitseõigus ohuennetusõigusena, lk 76.

⁷⁹ *Ibidem*, lk 77.

⁸⁰ Laaring, M. jt. Korrakaitseadus. Komm vlj, lk 155.

⁸¹ TlnRnKm 08.12.2021, 1-21-7919, p 11.

⁸² *Ibidem*.

ohukahtlust või ohtu ei ole veel tekkinud. Autori hinnangul, kui vallasasja läbivaatust on võimalik põhjendada mõne KorS § 49 lg 1 p-des 1–6 sätestatud, konkreetsemat ohukahtlust või ohtu eeldava alusega, tuleb eelistada just seda alust. Vastasel juhul võib fikseeritav alus jääda liialt abstraktseks. Seetõttu on põhjust arvata, et ka ringkonnakohus ei pidanud viidatud jahirelvade kontrollimise juhtumist KorS § 49 lg 1 p 7 iseseisvalt määravaks, kuna selles juhtumist puhul oli konkreetne oht juba olemas.

2.3. Vallasasja läbivaatuse eesmärk ja ulatus

KorS § 49 kohane toiming annab politseile või seaduses sätestatud juhul muule korrakaitseorganile õiguse valdaja nõusolekuta kontrollida meeleliselt (nt vaatlemine), tehniliselt (vahenditeks võib olla nt läbivalgustusseade, metallidetektor) või teenistuslooma (nt teenistusköer) kasutades vallasasja (nt kott, kohver, sõiduk).⁸³ Samuti avada uksi ja kõrvaldada muid takistusi. Asjaõigusseaduse (AÕS)⁸⁴ § 33 lg 1 kohaselt on valdajaks isik, kelle tegeliku võimu all asi on.

KorS § 49 lg 1 grammatiline tõlgendus osutab, et vallasasja läbivaatuse eesmärk on vallasasja kontrollimine ehk asjaolude väljaselgitamine, mitte kontrolli käigus avastatud eseme äravõtmine. Seega ei hõlma vallasasja läbivaatus ka selle käigus leitud esemetega seotud toiminguid. Toimingu käigus ära võetud esemete suhtes tuleks rakendada KorS § 52 lg-s 1 nimetatud toimingut ning meede eraldi protokollida.⁸⁵

Erinevalt Eesti õigusest eristab Saksa õigus selgelt pelka välisvaatlust (*bloße Besichtigung*) ja läbiotsimist (*Durchsuchung*), kus viimane tähendab sihipärast otsimist asja sisemusse tungides ning hõlmab ka vajalikku avamist ja muid abitoiminguid, samas kui pelk välisvaatlus piirdub asja välise seisundi tuvastamisega ilma selle sisemusse tungimata.⁸⁶ Sarnaselt eristab KorS valdusesse sisenemist (KorS § 50) valduse läbivaatuse toimingust (KorS § 51). Riigikohus leidis selle kohta, et üldjuhul tähendab valdusesse sisenemine valduses viibimist ja selle visuaalset vaatlemist, et kontrollida, kas esineb oht või korrarikkumine, mistõttu on selle põhiõigusriive väiksema intensiivsusega.⁸⁷ Valduse läbivaatus seevastu hõlmab lisaks ka valduses asuvate esemete avamist, uurimist ja varjatud objektide otsimist, mistõttu on see

⁸³ Laaring, M. jt. Korrakaitseadus. Komm vlj, lk 154

⁸⁴ Asjaõigusseadus - RT I, 28.01.2026, 7.

⁸⁵ Vt peatükis 2.2 viidatud, sh RKKKo 3-1-1-157-05, p 7.

⁸⁶ Elzermann, H. *Durchsuchung von Personen und Sachen nach den §§ 21 und 22 Sächsisches Polizeibehörden-gesetz.* – LKV 2023, lk 100-101.

⁸⁷ RKKKo 3-3-1-36-15 p 13.2

oluliselt intensiivsem meede ja eeldab üldjuhul halduskohtu eelnevat luba.⁸⁸ Vallasasja läbivaatus KorS § 49 lg 1 kohaselt sisaldab endast aga mõlemat: välisvaatlust ning vallasasja sisemusse tungimist, mis võib hõlmata ka uste avamist ja takistuste kõrvaldamist. Välisvaatluse ja läbiotsimise eristuse tegemine vallasasja puhul ei toimiks kinnisasjadega samaväärselt, kuna vallasasja pelk väline vaatlus ei võimalda sageli tuvastada, kas selle sees leidub ohtu põhjustavaid või korrarikkumisega seotud esemeid. Seetõttu saab üldjuhul vallasasja sisemuse kontrollimist, st ka takistavate barjääride kõrvaldamist (näiteks seljakoti luku avamine), pidada põhjendatuks. Vastupidine seisukoht muudaks vallasasja läbivaatuse liigselt piiratuks ning sisutühjaks.

Samas võib teatud vallasasjade (näiteks just sõiduki) puhul esmase teabe saada ka vähem intensiivsete meetmete abil välise vaatluse teel. Siiski tekib sellises olukorras küsimus, et kui KorS § 49 peamine eesmärk on kontrollida kahtlust äratanud asjaolu vastavust tegelikkusele, siis kas selle eesmärgi täitumisel tuleks läbivaatus lõpetada. Kui näiteks sõiduki aknast on näha narkootilist ainet, võib kontrollifunktsiooni pidada suurel määral ammendunuks ning edasine tegutsemine ei seisne enam niivõrd asjaolude väljaselgitamises, vaid nähtava eseme kättesaamises. Vabatahtliku üleandmise korral võib järgneda asja hoiulevõtmine KorS § 52 tähenduses. Küsitav on aga see, kas mittevabatahtliku kättesaamise puhul annab KorS § 49 aluse ka edasiseks sekkumiseks või on selle normi kontrollieesmärk selleks hetkeks juba ammendunud.

Sõiduki läbivaatuse käigus on kindalaegaste ja muude suletud mahutite avamine seega KorS § 49 alusel põhimõtteliselt võimalik. Autori hinnangul peaks meede aga sellega piirduma. See tähendab, et kui korrakaitseorgan avab vallasasja läbivaatuse käigus sõiduki uksi või suletud panipaiku, peaks nende sisemuse kontroll piirduma visuaalse vaatlusega, mitte kujunema nende põhjalikuks läbiotsimiseks. Viimasel juhul ei oleks põhiõiguste riive intensiivsus enam kooskõlas riikliku järelevalve raames teostatava kontrolli eesmärgiga.⁸⁹

2.4. Menetlusgarantiid

Sarnaselt kriminaalmenetluse seadustikule sätestab ka korrakaitseseadus menetlustoimingule allutatud isikule mitmeid menetluslikke tagatisi.

⁸⁸ *Ibidem*.

⁸⁹ Vt analüüsi meetmete intensiivsuse kohta peatükist 1.2.

Saksamaa korrakaitseõiguses nähakse isiku kohalviibimist pigem soovitusliku hea praktikana.⁹⁰ Eesti õigus kehtestab KorS § 49 lg 2 alusel menetlusliku garantiina vallasasja omaniku või valdaja õiguse viibida vallasasja läbivaatuse juures. Kui omanik või valdaja ei viibi asja läbivaatuse juures, võib ta määrata täisealise isiku, kellel on õigus viibida asja läbivaatuse juures. Erandina on sätestatud, et vallasasja läbivaatust võib kohaldada nimetatud isikute juuresolekuta vahetu ohu tõrjumiseks või kui nimetatud isik takistab tahtlikult vallasasja läbivaatuse õiguspärasest kohaldamist. Isiku osalemine läbivaatuse juures on vajalik, et tagada menetlustoimingu läbipaistvus ja kontrollitavus, kaitsta allutatud isiku huve ning välistada hilisemad kahtlused selle osas, kas leitud esemed olid algselt vallasasjas olemas.⁹¹ Samuti võimaldab see isikul kohe reageerida võimalikele rikkumistele (näiteks teha läbivaatuse kohta märkusi).⁹² Kui valduse läbivaatus teostati omaniku või valdaja juuresolekuta ning kui valdaja isik on tuvastatav, tuleb teda KorS § 49 lg 4 kohaselt tema vallasasja läbivaatusest esimesel võimalusel teavitada.⁹³

Tallinna Ringkonnakohus on jaatanud KorS § 49 lg 2 rikkumist olukorras, kus läbivaatus algas süüdistatava juuresolekul, kuid mõne aja pärast jätkati läbivaatust siis, kui süüdistatav oli teise politseipatrulliga haiglasse ekspertiisi saadetud, et kontrollida tema narkojoovet.⁹⁴ Samas ei pidanud ringkonnakohus eksimuse mõju niivõrd oluliseks, et tunnistada tõend lubamatuks. Seda põhjusel, et ei rikutud KrMS §-s 64 sätestatud tõendite kogumise üldtingimusi ja kriminaalmenetluse aluspõhimõtteid, samuti ei rikutud menetlusõigust korduvalt ja tahtlikult ning teostatud toimingu eesmärk ei olnud algusest peale minna puudutatud isikust mööda.⁹⁵

KorS § 49 lg 6 sätestab protokollimise kohustuse. See kohustus on tugevalt seotud eeltoodud õigusega viibida toimingu juures. Isik, kes menetlustoimingu tegemisest osa ei võta, saab aga kirjeldada vaid teiste isikute tajutut, saamata ise vahetu mulje põhjal kinnitada menetlustoimingu läbiviimise käiguga seonduvat.⁹⁶ EIK on leidnud, et aus kohtumenetlus ei ole tagatud siis, kui läbiotsimise juures ei viibi kahtlustatav või tema esindaja.⁹⁷ Riigikohus on samuti kinnitanud (küll läbiotsimise kohta), et kui toimingu juures viibinud isikud kinnitasid protokollile oma allkirjaga ega teinud märkusi, siis on see tagantjärele hinnates tugev argument

⁹⁰ Elzermann, H. Durchsuchung von Personen und Sachen nach den §§ 21 und 22 Sächsisches Polizeibehörden-gesetz, lk 101.

⁹¹ *Ibidem*.

⁹² RKKKo 3-1-1-31-11, p 26.

⁹³ Laaring, M. jt. Korrakaitseeaduse komm vlj, lk 156.

⁹⁴ TlnRnKo 15.12.2022, 1-21-8902, p 7.22.

⁹⁵ *Ibidem*, p 7.28.

⁹⁶ RKKKo 3-1-1-31-11, p 20.1.

⁹⁷ EIKo 20100/06, *Lisica vs. Horvaatia*, p 56–57.

toimingu korrektsuse ja tõendi usaldusväärsuse kasuks.⁹⁸ Seega, kui isik toimingu juures olla ei saa, siis tuleks menetlejal võtta muid meetmeid, et tagada, et toimingu läbiviimine oleks hiljem objektiivselt kontrollitav.

Ringkonnakohus on seostanud isiku läbivaatusel mitte viibimist KorS § 49 lg-ga 5¹, so korrakaitseorgani õigus võtta vallasasja läbivaatusel proove, samuti teostada mõõtmisi ja teha või tellida ekspertiisi ning jäädvustada olukorda pilti või heli salvestava seadmega. Nimelt olid politseiametnikud talletanud vormikaamera salvestised, mis objektiivselt kajastasid sõiduki läbivaatust ja millelt nähtub narkootiliste ainete leidmine salongist juhi istme alt.⁹⁹ Seega toimib KorS § 49 lg 5¹ lisaks korrakaitseorgani õigusele ka menetlusele allutatud isiku garantiina.

Saksamaa kohtupraktikas on leitud, et olukorras, kus menetlus võib toimuda nii preventiivse kui ka repressiivse meetme läbi ning meetme preventiivne iseloom ja faktiline alus jäetakse dokumenteerimata või dokumenteeritakse see hilinevalt, võib see kujutada endast õiglase menetluse rikkumist, kuna raskendab hilisemat kohtulikku ja kaitsepoolset kontrolli toimingu tegeliku eesmärgi ning õigusliku aluse üle.¹⁰⁰ Järelikult on toimingu protokollimine magistritöös tõstatatud probleemkoha osas oluline ka seetõttu, et kui toimingule antakse nõ preventiivsuse silt, oleks hiljem ka kontrollitav, kas ja miks kasutati just seda toimingut, mitte ei tehtud läbiotsimist süüteomenetluse raames.

2.5. Vallasasja läbivaatuse protokollide vorm

KorS § 49 lg 6 näeb ette küll protokollide koostamise kohustuslikkuse, kuid seadus ei loetle, millised konkreetset andmed peavad protokollis alati sisalduma. Magistritööle on juurde lisatud Politsei- ja Piirivalveameti poolt kasutatava KorS § 49 lg 1 kohase vallasasja läbivaatuse blankett (vt lisa 1).

Protokollis tuleb kõigepealt ära märkida protokollide koostamise aeg ning meetme kohaldaja ametinimetus ning ees- ja perekonnanimi. Seejärel meetme kohaldamise algusaeg (kuupäev ning kellaaeg). Samuti tuleb ära märkida, millise vallasasja suhtes meedet kohaldata ning kas läbivaatust teostati valdaja, omaniku või õigustatud isiku juuresolekul või juuresolekuta (ametnik saab teha linnukesed vastavatesse kastidesse).

⁹⁸ RKKKo 3-1-1-31-11, p 18.4.

⁹⁹ TlnRnKo 15.12.2022, 1-21-8902, p 7.28.

¹⁰⁰ BGH. Strafprozessuale und zugleich gefahrenabwehrrechtliche Durchsuchung. – NStZ-RR 2018, lk 146.

Järgnevalt saab teha valiku meetme õigusliku aluse osas (KorS § 49 lg 1 p-d 1–7). Sealjuures saab KorS § 49 lg 1 p 7 osas teha konkreetse valiku, kas meede on vajalik ohu ennetamiseks, väljaselgitamiseks, tõrjumiseks või kõrvaldamiseks. Valiku tegemise järele on võimalik vabakirjaliselt kirjutada meetme kohaldamise põhjus ning kuidas meedet rakendati (kirjeldavas vormis). Edasi saab märkida, kelle suhtes vallasasja läbivaatus tehti (sarnaselt juuresoleku märkimisega on valik, kas läbivaatus tehti valdaja, omaniku või õigustatud isiku suhtes) ning kas kasutati sundi, sh füüsilist jõudu (meetmetena on loetletud käe- ja jalarauad, sidumisvahendid, teenistusloom, tuli- või elektrišoki-, pneumo-, gaasi- või külmrelv). Kirja pannakse ka, kas isikut hoiatati sunni kasutamise eest ning millist kahju tekitasid meetmed varale või isikule endale.

Seejärel märgitakse meetme rakendamise tulemus, kas vallasasja läbivaatusest teavitati valdajat ning kas läbivaatuse tagajärjel tagati olulise varalise väärtuse valve. Viimaks saab teha asja omanik, valdaja või õigustatud isik märkuseid protokolliga kohta, misjärel märgitakse meetme kohaldamise lõpu-aeg ning kas läbivaatusel teostati mõõtmisi või ekspertiisi või jäädvustati olukord pildi või heli salvestava seadme abil. Protokolli märgitakse ka seal osalenud isikud ning see allkirjastatakse valdaja, omaniku või õigustatud isiku, meedet kohaldanud ametniku ja protokolliga poolt.

Protokolli lõpuosas on märges, et meetme protokollimine on kohustuslik, välja arvatud juhul, kui isik siseneb avaliku võimu organi ehitisse või territooriumile vabatahtlikult või kui turvakontrolli kohaldatakse kaitstava isiku või valvatava objekti ohutuse tagamiseks.

Kuigi KorS § 49 lg 6 teeb vallasasja läbivaatuse protokollimise kohustuslikuks, on seadusandja jätnud protokolliga kohustusliku miinimumsisu täpsustamata ning selle sisustamise on võtnud enda kanda korrakaitseorgan, kellel on selleks kujunenud vorm (mis suuresti tugineb küll seaduse tekstile). Ühelt poolt toetab blanketis sisalduv struktureeritud ülesehitus (õigusliku aluse valik, eesmärgi märkimine, juuresoleku fikseerimine, sunni kasutamise ja kahju dokumenteerimine, tulemuse ja märkuste osa, mõõtmised/pildi jäädvustamine) menetluse läbipaistvust ja tagantjärele kontrollitavust ning aitab tagada KorS-is sätestatud menetlusgarantiide tegelikku toimimist. Teisalt tähendab normatiivse miinimumsisu puudumine, et protokolliga kvaliteet ja detailsus võivad jääda ebaühtlaseks ning sisuline põhjendamine võib taanduda nn linnukeste märkimise tasemele. Seega on protokollimine küll praktiliselt tugev menetlustagatis, kuid protokollile võib olla vajadus sätestada selgemad

sisunõuded, et protokoll täitmine ei kujuneks ainult formaalsete nõuete täitmiseks, vaid täidaks ka tegelikult põhjendamise ja kontrolli funktsiooni.

3. SÕIDUKI LÄBIVAATAMINE SÜÜTEOMENETLUSE RAAMES

Kriminaalmenetluses läbi viidud sõiduki läbivaatamise näol on tegemist uurimistoiminguga ning sellekohased toimingud kuuluvad KrMS-i tõendamise peatükki. Seega vaadatakse kriminaalmenetluses sõidukit läbi eelkõige eesmärgiga koguda tõendeid. Regulatsiooni põhilist eesmärki saab pidada samaks, mis riikliku järelevalve meetmete puhul, s.o luua tagatised põhiõiguste kaitseks.¹⁰¹

Läbiotsimine on suunatud repressiivse menetluse eesmärkide teenimisele (s.o süüteomenetluses tõendite kogumine, teo toime pannud isiku väljaselgitamine ja tabamine).¹⁰² Kuriteokahtluse korral võib politsei rakendada süüteomenetluses ette nähtud sekkuvaid meetmeid (nt isikusamasuse tuvastamine süüteomenetluse algatamiseks).¹⁰³ Süüteomenetlus on seega vahend karistusõiguse rakendamiseks ning selle läbiviimisel tuleb tagada põhiõiguste kaitse, mistõttu on karistatava teo uurimiseks vajalikud riiklikud sekkumised lubatavad üksnes konkreetse süüteomenetluse raames.¹⁰⁴

3.1. Läbiotsimise materiaalsed eeldused

Läbiotsimise näol on kriminaalmenetluses teostatavatest uurimistoimingutest tegemist kahtlemata ühe efektiivseima uurimistoiminguga, mille vahendusel on menetlejal võimalik jõuda süüteoga seotud teabeni, mis on menetleja eest varjatud.¹⁰⁵ Läbiotsimise eesmärk on sõnastatud juba KrMS § 91 lg-s 1 endas. Selleks on hoonest, ruumist, sõidukist või piirdega alalt asitõendina kasutatava või konfiskeeritava objekti, kriminaalasja lahendamiseks vajaliku dokumendi, asja või isiku või kriminaalmenetluses arestitava vara või laiba leidmine või tagaotsitava tabamine.

KrMS § 91¹ sätestab eraldi aluse isiku tahte vastaselt hoonesse, ruumi, sõidukisse või piirdega alale sisenemiseks, nähes ette, et seejuures tuleb järgida KrMS §-s 91 sätestatud korda.

¹⁰¹ Lõhmus, U. Põhiõigused kriminaalmenetluses, ptk 21.2.3.

¹⁰² Korrakaitseaduse eelnõu seletuskiri 49 SE, lk 14–15.

¹⁰³ Pärnamägi, I. Õigusriiklikud raamid preventiivse ja repressiivse riikliku sekkumise eristamisel. Selle üldine seadusandlik teostus Eestis, lk 730.

¹⁰⁴ *Ibidem*.

¹⁰⁵ Kergandberg, E. jt. Kriminaalmenetluse seadustik. Komm vlj, § 91/1.

Läbiotsimist võib toimetada, kui esineb põhjendatud kahtlus, et otsitav asub läbiotsimiskohas.¹⁰⁶ Läbiotsimine võib kuriteokahtluse puudumise tõttu osutuda õigusvastaseks eeskätt siis, kui on alust järeldada, et kohtueelne menetleja teadis juba läbiotsimist määrates ja läbi viies, et uuritavat tegu ei ole toimunud või et see ei ole kuriteona karistatav, või kui ta jättis süüliselt arvestamata faktilised või õiguslikud asjaolud, mis kuriteokahtlust selgelt välistasid.¹⁰⁷ Sealjuures tuleb uurimistoimingu tegemise eelduseks oleva kuriteokahtluse puudumise äratuntavust hinnata *ex ante*, mitte aga *ex post*.¹⁰⁸

KrMS § 91 lg 1 sõnastusest tulenevalt on läbiotsimise kohaldamise eeldus muuhulgas vajadus leida tõend, laip, tagaotsitav või konfiskeeritav vara. Sealjuures peab olema põhjendatud kahtlus, et otsitav asub läbiotsimiskohas. See tähendab, et läbiotsimisel otsitava määratlemine peab olema põhistatav ega saa tugineda lihtsalt oletusele või spekulatsioonile.¹⁰⁹ KrMS § 91 lg 4 kohaselt märgitakse läbiotsimismääruses, mida läbiotsimise eesmärgina otsitakse, läbiotsimise põhjendus ja koht, kus läbiotsimist toimetatakse. Läbiotsimismääruses ei pruugi alati olla võimalik üksikasjalikult üles loetleda kõiki otsitavaid objekte, kuid need peavad siiski seostuma läbiotsimise eesmärgiga.¹¹⁰ Läbiotsimismääruses sätestatud eesmärgi tuleb järgida ning otsida tohib üksnes neid objekte, mis on seotud kriminaalmenetluse esemega.¹¹¹ Kriminaalmenetluse seadustiku muutmise seletuskirjas on näitena toodud, et narkootikumidega seotud kriminaalasjas tuleks täpsustada, et otsinguid teostatakse narkootikumide ja muude esemete leidmiseks, mida kasutatakse narkootikumide pakendamiseks ja kaalumiseks, samuti märkmete ja muude esemete ja dokumentide leidmiseks, mis sisaldavad andmeid narkootiliste ainete müügi kohta.¹¹² Oluline on määratleda otsitav objekt asjakohase liigitunnusega (nt tuleks täpsustada, et otsitakse nii elektroonilisi kui ka muid andmekandjaid, mis võivad sisaldada andmeid uuritava korruptiivse tegevuse kohta).¹¹³ Läbiotsimise põhjenduses märgitud toimingud ning märked nende tegemise kohta annavad kohtule võimaluse loa andmisel kontrollida, kas läbiotsimine on põhjendatud.¹¹⁴ Iseenesest lubab KrMS § 91 lg 1 ära võtta ka nn juhuleiud. Samas tuleb arvestada, et juhuleiu leidmine ei saa olla eesmärk omaette. Riigikohus on selgitanud, et kui menetleja on läbiotsimist toimetades

¹⁰⁶ EIKo 698/19, Särgava vs. Eesti, p 31.

¹⁰⁷ RKKKo 3-1-1-93-15, p 60.

¹⁰⁸ *Ibidem*.

¹⁰⁹ Kriminaalmenetluse seadustiku ja teiste seaduste muutmise seletuskiri 770 SE, lk 6.

¹¹⁰ RKKKo 3-21-1530, p 62, milles viidatud ka Kergandberg, E. jt. Kriminaalmenetluse seadustik. Komm vlj, § 91/3.

¹¹¹ *Ibidem*.

¹¹² Kriminaalmenetluse seadustiku ja teiste seaduste muutmise seletuskiri 770 SE, lk 9.

¹¹³ *Ibidem*.

¹¹⁴ *Ibidem*.

teguksenud läbiotsimismääruse eesmärgist hõlbival viisil, st otsides just nimelt kriminaalmenetluse esemega mitteseotud esemeid, peab see olema kriminaalasja materjalidest sedastatav.¹¹⁵

Lisaks eeltoodule tuleb hinnata, kas põhiõiguste selline riive oli proportsionaalne otsitava objekti leidmise (näiteks tõendi saamise) vajadusega.¹¹⁶ Mida intensiivsem on põhiõiguse piiramine, seda kaalukam peab olema seda õigustav põhjus.¹¹⁷ Näiteks saab hinnata läbiotsimise kohta (kodu vs. sõiduk), tõendi usaldusväärsust ja kaalu (proportsionaalne ei ole otsida läbi kellegi kodu, kui eesmärk on leida kriminaalasja lahendamiseks vähakaalukas tõend) või lahendatava kuriteo raskust (nt korruptsioonikuritegu vs. pisivargus).

Läbiotsimise materiaalne õiguspärasus on seega määratletud läbiotsimise eesmärgi ehk otsitava objekti kaudu. Sellest tulenevalt taandub materiaalse õiguspärasuse kontroll küsimustele, mida otsiti ja miks peeti põhjendatuks otsida just sellest konkreetsest kohast. Menetlejal peab olema selge ettekujutus otsitavast esemest ning faktiliselt põhjendatud alus arvata, et see võib paikneda kohas, kus läbiotsimist toimetatakse.

3.2. Menetlusgarantiid

Läbiotsimiseks tõendi leidmise eesmärgil peab olema kohtu luba.¹¹⁸ Lisaks sätestab KrMS § 91 kõrvalseisja kaasamise (lg 7) ning protokollimise kohustuse (KrMS § 92). Kahtlustataval on KrMS § 34 kohaselt ka kõik kahtlustatava õigused (nt õigus kaitsja abile).

3.2.1. Loakohustus läbiotsimisel

Ehkki loakohustust on võimalik käsitada läbiotsimise formaalse eeldusena, käsitleb autor seda käesolevas töös menetlusgarantiina.

Läbiotsimist saab toimetada formaalselt kolmel juhul. Nn tavajuhuna märgib KrMS § 91 lg 2, et läbiotsimist võib toimetada prokuratuuri taotlusel eeluurimiskohtuniku määruse või kohtumääruse alusel. Nii eeluurimiskohtuniku määrus kui ka kohtumäärus prokuratuuri

¹¹⁵ RKKKo 3-1-1-28-14, p 17.2.

¹¹⁶ Vt selgitusi selle kohta, et läbiotsimine peab olema proportsionaalne ka kitsamas mõttes: Kergandberg, E. jt. Kriminaalmenetluse seadustik. Komm vlj, § 91/2.

¹¹⁷ Vt põhiõiguste riive kohta nt Pärnamägi, I. Õigusriiklikud raamid preventiivse ja repressiivse riikliku sekkumise eristamisel. Selle üldine seadusandlik teostus Eestis, lk 725.

¹¹⁸ KrMS § 91 lg-d 2, 3 ja 5 sätestavad kolm erinevat alust loa saamiseks.

läbiotsimistaotluse lahendamise kohta võib olla koostatud pealdisena prokuratuuri taotlusel. Põhireegel on mõeldud pikemalt ette planeeritud juhtumite jaoks (nt planeeritud läbiotsimised narkootikumidega seotud kriminaalasjas) või olukordadeks, kus läbiotsimist viiakse läbi muu isiku kui kahtlustatava juures.¹¹⁹

KrMS § 91 lg 3 alusel saab läbiotsimist toimetada ka prokuratuuri määrusega. Sellisel juhul teeb määruse prokuratuur ning kohus peab toimingu tagantjärele lubatavaks tunnistama. Samas sätestab KrMS § 91 lg 3 materiaalse õiguspärasuse osas täiendavad piirangud: kuriteokahtlus peab kattuma § 126² lg-s 2 sätestatud kataloogiga ja läbiotsimine toimub kohas, mida kasutas või kasutab kahtlustatav. Sealjuures on välistatud prokuratuuri määruse alusel läbiotsimine notari- ja advokaadibüroos ning ajakirjaniku juures. Seadusandja selgituste kohaselt on sätte eesmärk prokuratuuri ressurside optimeerimine, mis võimaldab ohtlikumate, prioriteetsemate või muul põhjusel intensiivsemat sekkumist eeldavatel juhtudel kasutada menetlusasutuste ressursse paindlikumalt, seadmata samas ohtu isikute põhiõigusi.¹²⁰ Vaadeldes narkootiliste ainete leidmise eesmärgil sõidukite läbiotsimisega seotud kohtupraktikat, võib pea eranditult märgata, et ette planeeritud kinnipidamistel (st olukorras, kus prokuratuuril on juba kindel vihje, et konkreetne isik müüb narkootilist ainet ning sõiduk peetakse kiirreageerijate poolt kinni) teostatakse sõiduki läbiotsimine, see tähendab, et ette on valmistatud läbiotsimismäärus.¹²¹

KrMS § 91 lg 5 sätestab ka edasilükkamatu juhu läbiotsimise toimetamiseks. Selle kohaselt, kui läbiotsimismääruse vormistamine ei ole õigel ajal võimalik, võib käesoleva paragrahvi lõikes 3 nimetatud tingimustel toimetada läbiotsimist prokuratuuri loa alusel, mis on antud taasesitamist võimaldaval viisil. Seega saab edasilükkamatul juhul toimetada läbiotsimist samadel tingimustel, mis prokuratuuri määrusega, kuid näitama peab, miks vormistamine ei ole õigel ajal võimalik. Edasilükkamatute juhtudena saab käsitada neid juhtumeid, kui läbiotsimise taotlemise või vormistamisega kaasneks tõendite hävitamise või hävimise oht.¹²² Nii KrMS § 91 lg 3 kui 5 juhul tuleb läbiotsimise toimetamisest KrMS § 91 lg 6 alusel läbiotsimise alustamisele järgneva esimese tööpäeva jooksul prokuratuuri kaudu teatada eeluurimiskohtunikule.

¹¹⁹ Kriminaalmenetluse seadustiku ja teiste seaduste muutmise seletuskiri 770 SE, lk 7.

¹²⁰ *Ibidem*.

¹²¹ Vt nt HMKo 29.08.2025, 1-25-4130; HMKo 21.08.2025, 1-25-3485.

¹²² Kriminaalmenetluse seadustiku ja teiste seaduste muutmise seletuskiri 770 SE, lk 10.

Enne kehtiva KrMS-i jõustumist sai edasilükkamatul juhul läbiotsimist toimetada ka uurimisasutuse määruse alusel.¹²³ Tänapäevaks on jäänud kohtuvälisel menetlejal VTMS § 35 lg 1 kohaselt oma määruse alusel õigus teha läbiotsimisi väärtemenetluses. Selle kohaselt võib kohtuväline menetleja väärtemenetluses läbi otsida oma määruse alusel, millel on resolutsioonina maakohtuniku luba.

3.2.2. Muud menetlusgarantiid

KrMS § 91 lg 7 järgi tutvustatakse läbiotsimist rakendades isikule, kelle juures läbi otsitakse, või tema täisealisele perekonnaliikmele või selle juriidilise isiku või riigi või kohaliku omavalitsuse asutuse esindajale, kelle juures läbi otsitakse, läbiotsimismäärust, mille kohta võetakse määrusele allkiri. Vastava isiku või esindaja puudumisel peab kaasama kohaliku omavalitsuse esindaja. Läbiotsimise seaduslikkuse seisukohalt ei ole määrav mistahes kolmanda isiku kohalolek, vaid see, et kohal oleks KrMS § 91 lg 7 järgi õigustatud isik või tema puudumisel kohaliku omavalitsuse esindaja – näiteks valduse omaniku kaasamine seda puudust ei kõrvalda.¹²⁴ EIK on läbiotsimise juures viibimist pidanud isegi niivõrd oluliseks garantiiks, et selle puudumisel ei ole aus kohtumenetlus tagatud.¹²⁵

KrMS § 92 sätestab nõuded läbiotsimise protokollile. Otsingute tingimusi, käiku ja tulemusi tuleb kirjeldada väga täpselt: millistest ruumidest millise ulatusega otsiti, mil viisil midagi leiti.¹²⁶ Läbiotsimise puhul tuleb teha kõik võimalik, et välistada kahtlused leitud esemete päritolu suhtes, mistõttu peavad menetlusedokumentid võimaldama kontrollida, kuidas tagati asitõendi puutumatus ja järelevalve enne toimingut.¹²⁷ Riigikohus on leidnud, et ainuüksi läbiotsimise toimetamise ajavahemik ei muuda toimingut õigusvastaseks, sest KrMS ei sätesta läbiotsimise tegemiseks kindlat tähtaega ning viidatud asjas ei olnud tuvastatud põhjendamatu viivitust ega tõsiseid puudusi sõiduki järelevalves.¹²⁸ Usaldusväärst toetas ka asjaolu, et toimingu juures viibinud isikud kinnitasid protokolli allkirjaga ega teinud märkusi.¹²⁹ Ebapiisav või hilinevad asjaolude fikseerimine riivab õiglase menetluse nõuet, kuna raskendab toimingu hilisemat kontrolli.¹³⁰

¹²³ *Ibidem*.

¹²⁴ RKKKo 3-1-1-131-13, p 13.

¹²⁵ EIKo 20100/06, Lisica vs. Horvaatia, p 56–57.

¹²⁶ Kergandberg, E. jt. Kriminaalmenetluse seadustik. Komm vlj, § 92/1.

¹²⁷ RKKKo 3-1-1-31-11, p 26.

¹²⁸ *Ibidem*.

¹²⁹ *Ibidem*.

¹³⁰ BGH. Strafprozessuale und zugleich gefahrenabwehrrechtliche Durchsuchung. – NStZ-RR 2018, lk 146.

Lisaks tuleb kahtlustatavale tagada üldised KrMS §-s 34 nimetatud õigused. Nende tagamine annab kahtlustatavale näiteks võimaluse teada kahtlustuse sisu, mis annab talle võimaluse ennast selle vastu kaitsta või tulenevalt informatsioonilisest enesemääramisõigusest võimalus valida aktiivne või passiivne kaitsetaktika, st anda ütlusi või nende andmisest keelduda.¹³¹

3.3. Läbiotsimise taotluse, määruse ja protokollivi vorm

Läbiotsimise taotlus (vt lisa 2) on suhteliselt lihtsakoeline. Taotluses märgitakse esmalt selle koostamise kuupäev ja koht, koostaja ametinimetus ja nimi, ametiasutuse nimi, kriminaalasja number, kuriteo kvalifikatsioon ning kahtlustatava nimi ja isikukood. Seejärel kirjeldatakse lühidalt, millist kriminaalasja menetletakse ja milles seisneb kahtlustatav tegu (sündmuse kirjeldus) ning esitatakse taotluse tuum: läbiotsimise eesmärk ja põhjendus, sh mida soovitakse läbiotsimisega leida (otsitav objekt või isik), miks on alust arvata, et see asub konkreetsetes kohas ning miks on läbiotsimine vajalik. Lõpuks formuleeritakse selge resolutsiooniline palve eeluurimiskohtunikule: anda luba toimetada läbiotsimine konkreetsetel aadressil (hoone/ruum/sõiduk/piirdega ala) konkreetse otsitava leidmiseks. Kui toimingus osaleb tõlk, märgitakse taotluses ka tõlgi andmed ning lisatakse tõlgi kohustuste ja vastutuse hoiatuse kinnitus koos allkirjareaga.

Prokuratuuri läbiotsimismäärus (vt lisa 3) on sisuliselt sarnane läbiotsimise taotlusega. Eelkõige seisneb erisus selles, et taotluse alusel teeb otsustuse läbiotsimise toimetamiseks prokuratuur ise. Samuti on määruuses viide, et määruse peale võib esitada kaebuse vastavalt KrMS §-de 228 ja 229 sätestatule.

Läbiotsimisprotokollis (vt lisa 4) märgitakse kõigepealt protokollivi koostamise aeg ja koht, uurimistoimingu algus- ja lõpuaeg ning protokollivi koostaja (ametinimetus ja nimi) koos viitega, et toiming tehti KrMS §-de 91, 92 ja 146 alusel. Seejärel tuuakse välja läbiotsimise alus (kohtumääruse/prokuratuuri loa andja või koostaja andmed ja kuupäev) ning edasilükkamatul juhul eraldi põhjendus, sh otsitav objekt, läbiotsimise põhjendus ja miks toiming oli edasilükkamatu. Samuti märgitakse läbiotsimise koht (aadress). Protokollis loetletakse kõik uurimistoimingus osalejad (protokollivi, asjatundja jt kontaktandmed), vajadusel tõlk (koos hoiatuse ja allkirjaga) ning fikseeritakse kasutatud tehnikavahendid (liik ja mark). Enne läbiotsimist tuleb protokollida, et isikule tehti ettepanek otsitav objekt vabatahtlikult välja anda

¹³¹ Kergandberg, E. jt. Kriminaalmenetluse seadustik. Komm vlj, § 34/1.1-1.2.

või näidata peidukoht ning panna kirja sellele ettepanekule antud vastus (sh vabatahtlikult väljaantud objektid). Seejärel kirjeldatakse läbiotsimise käiku (tingimused, käik ja tulemused) ning eraldi plokina leitud objektid: kus need leiti, objekti nimetus ja olulised tunnused, kuidas need pakiti ja pakendile antud number. Tagaotsitava leidmisel märgitakse ka tema isikuandmed. Lõpus fikseeritakse protokolliga kohta tehtud märkused (või nende puudumine), protokolliga ettelugemine/läbilugemine, protokolliga lisad (skeemid, fotod, muu näitlik materjal ja protokolliga juurde võetud objektid), andmete avaldamise piirangute selgitamine ning kellele anti protokolliga koopia. Lõpuks allkirjastavad protokolliga koostaja ja teised osalejad ning eraldi märgitakse, kui keegi keeldus allkirjastamast ja mis põhjusel.

3.4. Vallasasja läbivaatuse ja läbiotsimise funktsionaalne võrdlus

Vallasasja läbivaatus KorS § 49 tähenduses ja läbiotsimine KrMS § 91 tähenduses on funktsionaalselt sarnased selles osas, et mõlemad võimaldavad menetlejal jõuda varjatud teabeni. Samas erinevad need eesmärgi poolest ehk millisel ajendil läbivaatust tehakse. Süüteomenetlus on võrreldes korrakaitseõigusega repressiivse eesmärgiga menetlus, milles on eriti oluline range kinnipidamine protsessireeglitest (nt läbiotsimismäärus, detailsemad menetlusreeglid ning kahtlustatava staatusega seotud kaitseõigused (KrMS § 34 lg 1)).¹³² Läbiotsimine eeldab konkreetset süüteokahtlust ja on suunatud määratletud otsitava objekti (tõendi, konfiskeeritava eseme vms) leidmisele, mistõttu on selle ulatus juba enne toimingut kitsamalt piiritletud. See tähendab, et läbiotsimisel hoiab otsitava objekti määratletuse nõue sekkumise fookust kitsana ning piirab nn kalastamist. Vallasasja läbivaatus on seevastu preventiivne meede, mille eesmärk on ohu ennetamine, ohu kindlakstegemine, ohu tõrjumine või rikkumise kõrvaldamine.¹³³ KorS § 49 lg 1 p 4 sõnastab toiminguga materiaalse eeldusena, et korrakaitseorganil peab olema alust arvata, et vallasasjas on konfiskeeritavaid esemeid. Seega, kuigi ka riikliku järelevalve raames teostatud läbivaatus peab tuginema konkreetsele kahtlusele, on see korrakaitse eesmärki arvestades oma olemuselt avaram. Sealjuures võivad samal ajal olla täidetud nii läbiotsimise kui ka vallasasja läbivaatuse eeldused.¹³⁴

Vallasasja läbivaatust ning läbiotsimist eristab ka riive intensiivsus. Esimene nendest võib küll hõlmata sõiduki uste, kindalaeka või muu suletud panipaiga avamist. Selline kontroll peaks

¹³² Korrakaitseseaduse eelnõu seletuskiri 49 SE, lk 14–15; Pärnamägi, I. Õigusriiklikud raamid preventiivse ja repressiivse riikliku sekkumise eristamisel. Selle üldine seadusandlik teostus Eestis, lk 732.

¹³³ Laaring, M. jt. Korrakaitseseadus. Komm vlj, lk 15.

¹³⁴ Vt süüteomenetluse alustamise ja menetluste piiritlemise kohta täpsemalt 4. peatükist.

autori hinnangul piirduma panipaikade sisemuse visuaalse vaatlusega. KrMS § 91 tähenduses läbiotsimine on seevastu juba olemuslikult suunatud konkreetse eseme, dokumendi, isiku või muu otsitava objekti leidmisele ning õigustab seetõttu märksa põhjalikumat ja süstemaatilisemat kontrolli kõigis kohtades, kus otsitav võib asuda.

Erinevalt KorS §-st 49 sätestab KrMS § 91¹ eraldi aluse ka isiku tahte vastaselt hoonesse, ruumi, sõidukisse või piirdega alale sisenemiseks, nähes ette, et seejuures tuleb järgida KrMS §-s 91 sätestatud korda. KorS § 49 seevastu sisaldab endas nii vallasasja sisenemist kui seal läbivaatuse teostamist. Samas piiratud või tähistatud kinnisasja, ehitise, eluruumi või ruumi puhul eristab KorS sarnaselt KrMS-ile valdusesse sisenemist ning seal läbi vaatamist (KorS § 50 ja 51). Seega erinevad võrreldavad regulatsioonid ka normitehniliselt. Kriminaalmenetluses on sisenemine ja sellele järgnev kontrollimine süstemaatiliselt rangemalt lahti kirjutatud, samas kui vallasasja läbivaatuse puhul on need koondatud ühte normi.

Lisaks eesmärgile ja materiaalsele eeldusele eristavad vallasasja läbivaatust ja läbiotsimist ka menetluslikud tagatised, mille ulatus sõltub otseselt valitud menetlusliigist. Menetlusgarantiid ning nende vahekord süüteomenetluses ja korrakaitstes on üks käesoleva töö keskseid küsimusi, kuna menetlustoimingu valikust sõltub otseselt, kui ulatuslikult on tagatud isiku õigused menetluse kestel.¹³⁵

Menetlusgarantiide seisukohalt on korrakaitsemenetluses tehtava sõiduki läbivaatuse ja süüteomenetluses tehtava sõiduki läbiotsimise suurimaks erinevuseks loakohustus. Sel kujul sarnase olukorra erinev kohtlemine oli seadusandja teadlik tahe, mida õigustab praktiline vajadus ning menetluste olemuse ja eesmärgi põhimõtteline erinevus.¹³⁶ Teisalt on seadusandja näinud ette KorS § 51 kohase valduse läbivaatuse tegemiseks eluruumis loakohustuse. KorS § 51 lg 2 kohaselt on isiku valduses oleva eluruumi läbivaatus ning äriruumi läbivaatus väljaspool selle töö- või lahtiolekuaega lubatud ainult läbivaadatava elu- või äriruumi asukohajärgse halduskohtu eelneval loal. Kui halduskohtu luba ei ole võimalik taotleda vahetu kõrgendatud ohu tõrjumise vajaduse tõttu, võib korrakaitseorgan valduse läbi vaadata ilma halduskohtu loata. Sellisel juhul on korrakaitseorgan kohustatud taotlema loa tagantjärele. Seega, kuigi autor leidis magistritöö 1. peatükis, et eluruumi ja sõiduki läbivaatamine on põhiõiguste riive intensiivsuse mõttes üksteisele lähestikku, siis ei olene loakohustus Eesti õiguses pelgalt

¹³⁵ Kärner, M. Mõned korrakaitseadusega kaasnenud muudatused kriminaalmenetluses: järelevalve- ja süüteomenetluse piiritlemisprobleem, lk 474.

¹³⁶ Madise, Ü. Vallasasja läbivaatus korrakaitsemenetluses. Õiguskantsleri kiri 23.09.2016 nr 6-1/161024/1603875, lk 2.

menetlusliigi valikust (KrMS vs. KorS), vaid ka sekkumise intensiivsusest (eluruum vs. sõiduk). Teisalt, KrMS-i alusel toimetatud läbiotsimine taolist eristust ei tee ning KorS-i alusel loakohustuse nõue on pigem erand kui reegel. Kõige asjakohasem menetluslik alus liiklusjärelvalve käigus tekkinud narkootilise aine kahtluse kontrollimiseks võiks olla läbiotsimine väärteomenetluses VTMS § 35 alusel.

Kuigi nii vallasasja läbivaatus kui ka läbiotsimise regulatsioon seavad keskseks menetlusgarantiiks isiku juuresoleku, on kriminaalmenetluses see tagatis rangem ja ka asendusmehhanismidega rohkem kindlustatud (määruse tutvustamine, allkiri, vajadusel KOVi esindaja kaasamine). Sama nähtub ka protokollide võrdlusest: läbiotsimisel toetab menetlusgarantiisid terviklik taotlus-luba-protokoll-loogika. Kriminaalmenetluses on protokoll-i miinimumsisu KrMS § 92 kohaselt ette antud. Otsitav objekt ning selle otsimise koht ja põhjendused on juba algusest peale jälgimise all ning toiming algusest lõpuni jälgitavalt dokumenteeritud. KorS § 49 lg 6 puhul on protokollimine küll kohustuslik, kuid seadus ei täpsusta, mida protokoll-i kirja panna tuleb. Seetõttu sõltub toimingu läbipaistvus ja tagantjärele kontrollitavus suurel määral sellest, kui täpselt konkreetne menetleja blanketti sisuliste kirjeldustega täidab. Piiriolukordades võib see osutuda problemaatiliseks. Vallasasja läbivaatuse puhul võiks *ex ante* kontrolli puudumist osaliselt kompenseerida see, kui protokoll koostatakse piisava detailsusega. Samas on küsitav, kui tõhus selline tagantjärele kontroll tegelikult on. Kuna vallasasja läbivaatuse protokoll vormistatakse eelduslikult pärast toimingu tegemist, kajastub ka meetme õiguslik alus dokumendis tagantjärele. See omakorda suurendab riski, et toimingu õiguslik põhjendus formuleeritakse alles pärast meetme rakendamist, mitte ei ole eelnevalt selgelt ja kontrollitavalt kindlaks määratud.

4. MENETLUSTE PIIRITLEMINE JA MENETLUSREŽIIMI VAHETUS

4.1. Riikliku järelevalve läbiviimine enne süüteokahtluse tekkimist

Käesoleva töö kontekstis on kõige tõenäolisem menetluse alguspunkt liiklusjärelevalve. Praktikas esineb olukordi, kus sõiduki peatamise ja juhi joobekahtluse kontrollimise käigus ilmnevad täiendavad asjaolud, mis viitavad võimalusele, et sõidukis leidub narkootilisi aineid või muu õigusrikkumisega seotud keelatud esemeid.¹³⁷ See tähendab, et liiklusjärelevalve meetmed, mis puudutavad sõiduki peatamist ja joobekahtluse kontrollimist, lähevad üle sõiduki läbivaatuseks KorS § 49 mõttes. Korrakaitseaduses on riikliku järelevalve erimeetmete hulgas loetletud ka sõiduki peatamisega seotud meede (KorS § 45) ning joobeseisundiga seotud meetmed (KorS §-d 36–42).

KorS § 45 lg 1 annab aluse sõiduki peatamiseks kõigil riikliku järelevalvega taotletud eesmärkidel. Politseireidi nn "kõik puhuvad" läbiviimine on õigustatud ohu ennetamiseks.¹³⁸ Ohu kindlakstegemisega on seevastu tegemist olukorras, kus politseil on tekkinud konkreetsem alus arvata, et juht võib olla joobes (näiteks kui politseil on konkreetne teade, et teatud restoranist lahkunud juht tarvitas alkoholi või kui sõidustiil viitab võimalikule joobele). Sellisel juhul on peatamise eesmärk kontrollida, kas oletatav oht on tegelik. Ohu tõrjumise faasist saab rääkida siis, kui joobeseisund on juba tuvastatud või selle olemasolu on piisavalt kinnitust leidnud ning sõiduki edasine juhtimine tuleb viivitamata lõpetada (näiteks juhi sõidukist kõrvaldamise või sõiduki edasise kasutamise takistamise teel). Rikkumise kõrvaldamisega on omakorda tegemist siis, kui avalikku korda kahjustav tagajärg on juba saabunud või õigusrikkumine toime pandud ning järelevalve meetmed on suunatud selle tagajärgede lõpetamisele või ohutuse taastamisele (näiteks liiklusõnnetuse järel liiklusohutuse tagamisele, sõiduki teisaldamisele või joobes juhi edasise ohtliku tegevuse välistamisele).¹³⁹

Kui sõiduk on peatatud, võib politsei kontrollida isiku organismis alkoholi, narkootilise või psühhotroopse aine või muu joovastava aine esinemist juhul, kui isikul on joobeseisundile viitavaid tunnuseid ning esineb vähemalt üks KorS § 37 lg 1 p-des 1–3 nimetatud alus. Erimeetme rakendamise õigus tekib üksnes reaalse kahtluse olemasolul, välja arvatud KorS § 37 lg-s 2 sätestatud erandi korral, mil meetme rakendamise eesmärgiks on ohu ennetamine ja

¹³⁷ Vt nt HMKo, 06.05.2022, 1-21-7814; HMKo, 06.10.2023, 4-23-2769.

¹³⁸ Laaring, M. jt. Korrakaitseadus. Komm vlj, lk 140,

¹³⁹ Vt selgitusi korrakaitse staadiumite kohta peatükist 2.1.

piisab abstraktse ohu esinemisest.¹⁴⁰ Siseministri 26.06.2014 määruse nr 37 "Joobeseisundile viitavate tunnuste loetelu ja nende tunnuste esinemise või mitteesinemise tuvastamise viisid"¹⁴¹ § 2 lg 1 p-d 1–8 sätestavad, et joobetunnused on isiku välimus, aeglustunud reaktsioon, häirunud kõne, aja, isiku ja koha tajumise häired, teadvuse seisund, mäluhäired, koordineerimishäired ja käitumishäired.

Eeltoodust tulenevalt võib liiklusjärelevalves joobekahtluse kontrollimine, st järelevalvemenetluse käigus kogutud teave (nt narkojoobe tuvastamine) viia olukorrani, kus edasine sekkumine annab aluse süüteomenetluse alustamiseks. Olgu selleks menetluse alustamine sõiduki joobeseisundis juhtimise (KarS § 424 lg 1; LS § 224 lg 1) ja/või narkootilise ja psühhotroopse aine käitlemise (KarS § 184 lg 1; NPALS § 15¹ lg 1) eest. Siinkohal tekib küsimus, millisel ajahetkel on võimalikule narkoainele viitavad asjaolud niivõrd selged, et põhjendatud on süüteomenetluse alustamine. Seda küsimust proovib autor järgmises peatükis avada.

4.2. Süüteomenetluse alustamine

KrMS § 193 lg 1 kohaselt alustab uurimisasutus või prokuratuur kriminaalmenetlust esimese uurimis- või muu menetlustoiminguga, kui selleks on ajend ja alus ning puuduvad kriminaalmenetluse seadustiku § 199 lõikes 1 sätestatud asjaolud. KrMS § 194 lg 1 kohaselt on kriminaalmenetluse ajend kuriteoteade või kuriteole viitav muu teave. Sama paragrahvi lõike 2 kohaselt on kriminaalmenetluse alus kuriteo tunnuste sedastamine kriminaalmenetluse ajendis. Ka väärteomenetluse puhul alustatakse VTMS § 58 lg 1 alusel väärteomenetlust esimese menetlustoiminguga. VTMS § 2 alusel on ka väärteomenetluse alustamiseks vajalikud ajend ja alus.

Seadusandja ei ole sõnaselgelt määranud, mida kujutavad endast uurimis- ja muud menetlustoimingud, mille teostamise korral peetakse kriminaalmenetlust alustatuks, ent üldiselt saab tõdeda, et menetlustoimingutega kogutakse toime pandud süüteo kohta tõendeid (KrMS § 211).¹⁴²

¹⁴⁰ Laaring, M. jt. Korrakaitseadus. Komm vlj, lk 121.

¹⁴¹ Siseministri 26.06.2014 määrus nr 37 "Joobeseisundile viitavate tunnuste loetelu ja nende tunnuste esinemise või mitteesinemise tuvastamise viisid" – RT I, 27.06.2014, 4.

¹⁴² Pärnamägi, I. Õigusriiklikud raamid preventiivse ja repressiivse riikliku sekkumise eristamisel. Selle üldine seadusandlik teostus Eestis; ning seal viidatud, et samamoodi on ka Saksa õiguses; Götz, V., Geis, M.-E. Allgemeines Polizei- und Ordnungsrecht. 17. Aufl. München: C.H. Beck 2022, lk 208.

Kriminaalmenetluse ajend võib olla ükskõik milline informatsioon võimaliku kuriteo kohta, sõltumata selle lähteallikast.¹⁴³ KrMS § 197 lg 2 kohaselt võib kriminaalmenetluse ajend olla kuriteole viitav teave, mille on sedastanud uurimisasutus või prokuratuur oma ülesandeid täites. Säte on loodud seetõttu, et kuritegevusvastases võitluses ei saa õiguskaitseasutused piirduda üksnes kuriteoteadetele või -kaebustele reageerimisega.¹⁴⁴ Samas peab see teave tekkima uurimisasutuse või prokuratuuri ülesannete täitmise käigus.¹⁴⁵ Asutuste puhul, kelle jaoks uurimisfunktsioon on üks paljudest funktsioonidest, võib vastav info olla sedastatav ka muu tegevuse, nt riikliku järelevalve või kuritegude ennetamisega seotud tegevuse käigus.¹⁴⁶ Menetluse alustamiseks ei piisa pelkadest oletustest, kuid samas ei nõuta ka sellist süüteo toimepanemise tõenäosuse kahtlust, mis on vajalik kahtlustatavaks tunnistamisel või vahistamisel.¹⁴⁷

Uurimisasutus ja prokuratuur on kohustatud kuriteo tunnuste ilmnedes oma pädevuse piirides alustama ja toimetama kriminaalmenetlust.¹⁴⁸ KrMS §-s 6 sätestatu nõuab, et kriminaalmenetluse alustamise otsustamisel tuleb lähtuda *in dubio pro duriore* põhimõttest, tõlgendades iga kuriteokahtluse kriminaalmenetluse alustamise kasuks.¹⁴⁹ Kriminaalmenetluse alustamisel ei pea alati andma teole lõplikku õiguslikku hinnangut ja sellest tulenevalt võib kriminaalmenetluse alustamata jätmist pidada põhjendamatuks üldjuhul vaid siis, kui kriminaalmenetluse alustamise ajendis esitatud faktilised asjaolud ei anna üldse alust kriminaalmenetlust alustada.¹⁵⁰ Kahtlus isiku suhtes väärteomenetluse alustamiseks peab olema piisavalt põhjendatud ning tuginema menetleja käsutuses olevale teabele.¹⁵¹ Riigikohus selgitas mootorsõiduki kohta, milles asus kiirusemõõteseadet avastada võimaldav seade, et asjas oleks sõiduki peatamisel väärteomenetlusest alust rääkida näiteks olukorras, kus politsei kasutuses oleks olnud antiradari avastamist võimaldav seade, mis andnuks märku antiradari paiknemisest sõidukis.¹⁵² Kõnealusel juhul tugines politsei aimdus väärteo toimepanemise kohta üksnes nende varasemale kogemusele, mille puhul väärteomenetluse alustamiseks piisavast kahtlusest veel rääkida ei saanud.¹⁵³

¹⁴³ RKKKo 3-1-1-19-10, p 8.2.

¹⁴⁴ RKKKo 3-1-1-60-10, p 8.

¹⁴⁵ Kergandberg, E. jt. Kriminaalmenetluse seadustik. Komm vlj, § 197/2.1.

¹⁴⁶ *Ibidem.*

¹⁴⁷ *Ibidem.*

¹⁴⁸ RKKKo 3-1-1-19-10, p 8.2.

¹⁴⁹ RKKKo 3-1-1-60-09, p 9.

¹⁵⁰ RKKKo 3-1-1-129-13, p 7.

¹⁵¹ RKKKo 3-1-1-22-14, p 7.3.

¹⁵² *Ibidem.*

¹⁵³ *Ibidem.*

Joobeseisundis sõiduki juhtimise kahtluse korral süüteomenetluse alustamist ja selle piiritlemist riiklikust järelevalvest on kohtupraktikas juba käsitletud. Seetõttu on selles valdkonnas ka süüteomenetlusele ülemineku hetk mõnevõrra selgem. Riigikohus on selgitanud, et vääртеomenetlus algab hetkest, mil vääртеgu menetlema pädev ametnik asub kontrollima tekkinud kahtlust vääртеo toimepanemise kohta.¹⁵⁴ Joobeseisundi tuvastamise kontekstis tähendab see, et pärast väljahingatava õhu kontrollimist indikaatorvahendiga tuleb järgnevaid toiminguid, sealhulgas lisatoimingute vajaduse hindamist, käsitada juba vääртеomenetluse raames tehtutena.¹⁵⁵ Riigikohus on ka märkinud, et korraldus narkotesti tegemiseks ei ole põhjendatud käsitada toiminguna, millega algas vääртеomenetlus, kui aluse sedastamiseks puudus piisav teave.¹⁵⁶ Selle teabe saamiseks anti korraldus teha narkotest.¹⁵⁷ Seega, kui joobeseisundi tuvastamine on vahetult seotud liiklusjärelevalve algse eesmärgiga ning kui indikaatorvahend näitab alko- või narkojoovet, siis ongi süüteomenetluse alustamine põhjendatud.

Seega tuleb riikliku järelevalve ja süüteomenetluse piiritlemisel esmalt hinnata, kas süüteomenetluse alustamiseks esineb piisav ajend ja alus. Kui eeldused süüteomenetluse alustamiseks on täidetud, ei pruugi olla põhjendatud jätkata sama süüteoga seotud toiminguid riikliku järelevalve raames. Kohtupraktikas on võetud omaks arusaam, et kuriteokahtluse põhjendatuse hindamisel on lubatud tugineda vabatõendina käsitatavale teabele ning üldinimlikule, kriminalistikalisele ja kriminaalmenetluslikule kogemusele.¹⁵⁸ Seega võib tekitada küsimusi, kas narkojoobe kahtlus annab põhjendatud aluse arvata, et sõidukis võib olla ka narkootilisi aineid (st et toime on pandud eraldiseisev süüteg, nt NPALS § 15¹ lg 1, KarS § 183 või § 184 vmt). Kuigi süüteomenetluse alustamise lävend on madal¹⁵⁹, ei saa autori hinnangul eeltoodud kohtupraktikat arvestades pelgast kahtlusest või isegi narkojoobe tuvastamisest automaatselt järeldada, et sõidukis leidub narkootilisi aineid. Sellise järelduse tegemiseks peavad lisanduma objektiivsed ja konkreetsed asjaolud, mis viitavad aine võimalikule paiknemisele sõidukis, näiteks nähtav narkootiline aine, selle pakendid, narkootilise aine lõhn, esemete peitmine või eeltoodud teave koostoimes. Vastasel juhul jääks seos joobeseisundi ja sõidukis asuva võimaliku narkootilise aine vahel liialt oletuslikuks.

¹⁵⁴ RKKKo 3-1-1-2-06, p 6.

¹⁵⁵ *Ibidem*.

¹⁵⁶ RKÜKo 3-3-1-75-11, p 17.

¹⁵⁷ *Ibidem*.

¹⁵⁸ RKKKm 1-24-4770, p 22.

¹⁵⁹ RKKKm 1-25-4382, p 18.

4.3. Riikliku järelevalve piiritlemine süüteomenetlusest

Nii kohtupraktikas kui ka õiguskirjanduses on väga palju arutletud riikliku järelevalve ja süüteomenetluse piiritlemisprobleemide üle. Samuti on sellele teemale pühendatud terve õpik¹⁶⁰ ning sellekohaseid juhiseid jagatud korrakaitseaduse eelnõu seletuskirjas. Probleemkohana tuuakse välja eelkõige see, et politseil on samaaegselt riikliku järelevalve teostaja ja süüteomenetleja volitused.¹⁶¹ Piiritlemisküsimus ei ole oluline üksnes riigi tegevuse sisemise korrastatuse seisukohalt, vaid ennekõike menetlusele allutatud isiku vaatepunktist, sest sellest sõltub, kui selged on tema õiguskaitsevõimalused ja millised menetluslikud garantiid talle tegelikult laienevad.¹⁶² Menetlustoimingut sooritaval ametnikul peab juba enne toimingut alustamist olema selge, millises menetlusliigis ja millisel õiguslikul alusel ta tegutseb.¹⁶³

Järelevalve- ja süüteomenetlus võivad kulgeda samal ajal.¹⁶⁴ Samuti on võimalik, et üks menetlus kasvab üle teiseks menetluseks (nt riiklik järelevalve väärtomenetluseks).¹⁶⁵ Sealjuures võivad nii järelevalvemenetlus kui ka väärtomenetlus sisaldada sisu poolest sarnaseid või ka nime poolest kattuvaid toiminguid.¹⁶⁶ Siiski tuleb arvestada, et ühe menetlusliigi volituste kasutamine teise eesmärgi saavutamisel on lubamatu, seda ka siis, kui samadest faktilistest asjaoludest tulenevalt on võimalik läbi viia mõlemat liiki menetlust.¹⁶⁷ Janar Jäätma on oma doktoritöös leidnud, et kui sarnaste volituste rakendamist seaduses ette nähtud ei ole, siis saab olla tegemist üksnes kas riikliku järelevalve meetmega või süüteomenetluse meetmega ning lähtutakse sellest, millises regulatsioonis see meede sätestatud on ja millist eesmärki see meede kannab.¹⁶⁸

4.3.1. Meetme eesmärk ja raskuspunkt

KorS § 1 lg 4 ls 2 sõnab, et tegevuse õigusliku aluse valiku riikliku järelevalve menetluse või süüteomenetluse vahel määrab meetme objektiivne eesmärk. Sama selgitab korrakaitseaduse

¹⁶⁰ Eljas, C. jt. Järelevalve- ja süüteomenetluse piiritlemine. Tallinn: Sisekaitseakadeemia, 2018.

¹⁶¹ Kärner, M. Mõned korrakaitseadusega kaasnenud muudatused kriminaalmenetluses: järelevalve- ja süüteomenetluse piiritlemisprobleem, lk 474; Korrakaitseaduse eelnõu seletuskiri 49 SE, lk 15.

¹⁶² Pärnamägi, I. Riikliku sekkumise eesmärgi kindlakstegemise praktiline pool. Mitmefunktsioonilise meetme probleem. Juridica 3/2019.

¹⁶³ *Ibidem*, lk 484.

¹⁶⁴ RKÜKo, 3-3-1-75-11, p 15–16.

¹⁶⁵ Eljas, C. jt. Järelevalve- ja süüteomenetluse piiritlemine, lk 11.

¹⁶⁶ RKHKo 3-3-1-65-07, p 17.

¹⁶⁷ Madise, Ü. Vallasasja läbivaatus korrakaitsemenetluses. Õiguskantsleri kiri 23.09.2016 nr 6-1/161024/1603875 ja seal viidatud RKHKm 10.03.2014, 3-3-1-68-13, p 12.

¹⁶⁸ Jäätma, J. Ohutõrjeõigus politsei- ja korrakaitseõiguses: kooskõla põhiseadusega, lk 69.

eelnõu seletuskiri, et lähtuda tuleb sellest, kumba eelnimetatud eesmärki objektiivselt vastava abinõu rakendamine teenis.¹⁶⁹ Korrakaitsele järelevalvel ei ole rohkem eesmärke kui preventsioon ehk avalikku korda ähvardava ohu ennetamine, ohukahtluse korral ohu väljaselgitamine, ohu tõrjumine ja avaliku korra rikkumise kõrvaldamine.¹⁷⁰ Süüteomenetluse eesmärk on aga koosseisupärase teo toime pannud isiku väljaselgitamine ja tabamine ning uurimine, kas toimepandud tegu vastab süüteona kvalifitseeritavale ja riigi hukkamõistetavale tegevusele, ning selle tuvastamisel isiku karistamine.¹⁷¹ Sealjuures tuleb eesmärki hinnata keskmise objektiivse järelevalveametniku seisukohalt, st et tähtis ei ole see, mida teadis või kujutles meedet rakendanud ametnik, vaid see, mida tegelikult võib keskmise objektiivse vaatleja arvates meetme eesmärgiks pidada.¹⁷² Meetme objektiivse eesmärgi kindlakstegemisel tuleb lähtuda nendest asjaoludest, mis olid meetme rakendajale rakendamise hetkel *ex ante* teada.¹⁷³ Markus Kärner on seevastu seisukohal, et järelevalve- ja süüteomenetluse piiritlemisel ei saa lähtuda üksnes meetme objektiivsest eesmärgist, vaid arvesse tuleb võtta ka menetleja tegelikku tahet ja selle avaldumist.¹⁷⁴ Korrakaitseseaduse eelnõu seletuskiri rõhutab küll samuti objektiivse eesmärgi nõuet ja *ex ante* vaatepunkti, kuid Markus Kärneri hinnangul ei arvesta see piisavalt Riigikohtu seisukohtadega, mille kohaselt menetlusliigi määramisel on tähtis ka see, kuidas ametnik ise toimingut mõtestas ja menetlusele allutatud isikule kommunikeeris.¹⁷⁵

Lisaks eeltoodule nimetavad Chris Eljas jt õppematerjalis veel kolm meetodit riikliku järelevalve ja süüteomenetluse piiritlemiseks. Nendeks on menetluse eeldamise teooria (Riigikohtu praktikast); nn raskuspunkti teooria (Saksa õigusdogmaatikast) ja paralleelsete menetluste teooria (Janar Jäätma doktoritööst).¹⁷⁶

Illimar Pärnamägi kirjeldab, et politsei võib samaaegselt reageerida nii ohule kui ka süüteokahtlusele, mistõttu ainuüksi eesmärgi kategooriast võib vahel väheks jääda.¹⁷⁷ Chris Eljase jt õppematerjalis käsitatakse menetluse eeldamise teooriat selliselt, et määrav on see, millist menetlust konkreetne olukord oma olemuselt eeldab.¹⁷⁸ Oma sisult on see sarnane

¹⁶⁹ Korrakaitseseaduse eelnõu seletuskiri 49 SE, lk 11.

¹⁷⁰ Madise, Ü. Vallasasja läbivaatus korrakaitsemenetluses. Õiguskantsleri kiri 23.09.2016 nr 6-1/161024/1603875.

¹⁷¹ *Ibidem*.

¹⁷² Korrakaitseseaduse eelnõu seletuskiri 49 SE, lk 15.

¹⁷³ *Ibidem*.

¹⁷⁴ Kärner, M. Mõned korrakaitseseadusega kaasnenud muudatused kriminaalmenetluses: järelevalve- ja süüteomenetluse piiritlemisprobleem, lk 484.

¹⁷⁵ *Ibidem*.

¹⁷⁶ Eljas, C. jt. Järelevalve- ja süüteomenetluse piiritlemine, lk 12.

¹⁷⁷ Pärnamägi, I. Õigusriiklikud raamid preventiivse ja repressiivse riikliku sekkumise eristamisel. Selle üldine seadusandlik teostus Eestis, lk 719.

¹⁷⁸ Eljas, C. jt. Järelevalve- ja süüteomenetluse piiritlemine, lk 15.

raskuspunkti teooriale, mis on edasiarendus eelkirjeldatud eesmärgikriteeriumist. Kui ühel toimingul on korraga nii preventiivne kui repressiivne külg, siis ei küsita mitte ainult, kas mõlemad eesmärgid esinesid, vaid kumb neist oli ülekaalus, st kus oli toimingu raskuspunkt.¹⁷⁹ Markus Kärner ütleb sisuliselt sama: kui kohaldatud meetmel oli nii preventiivne kui repressiivne eesmärk, tuleks toimingu määratlemisel lähtuda sellest, milline eesmärk oli ülekaalukas.¹⁸⁰

Olukorras, kus ei ole täpselt võimalik määrata, kas tegemist oli järelevalve- või süüteomenetlustoiminguga, tuleks lähtuda sellest, kummas menetluses on isikul lihtsam oma õigusi kaitsta.¹⁸¹

Lisaks kõigele tuleb arvestada, et menetlusliigi valik ei tohi sõltuda sellest, kumb õiguslik alus on menetlejale parasjagu kiirem, avaram või praktiliselt mugavam, sest vastupidine lähenemine looks ohu nn volitusnormi ostlemiseks¹⁸² ning kahjustaks õiguskindlust.¹⁸³

Iseenesest ei ole välistatud, et ka süüteomenetluse ajendi ja aluse olemasolul võib riikliku järelevalve meetmel säilida teatav preventiivne eesmärk. Sellises olukorras ei saa aga üldjuhul objektiivselt enam väita, et preventiivne eesmärk oleks toimingu ülekaalukas eesmärk. Kui menetlejale teadaolevad asjaolud annavad piisava ajendi ja aluse süüteomenetluse alustamiseks, nihkub toimingu raskuspunkt süüteo tõendamisele. Arvestades, et süüteomenetluses on isikule tagatud ulatuslikumad menetluslikud õigused ja garantiid, tuleb sellisel juhul ka sõiduki läbivaatamisel lähtuda süüteomenetluse raamistikust.

Raskuspunkti teooria võib tähendada ka seda, et isegi juhul, kui süüteomenetluse alustamiseks vajalik ajend ei ole veel täielikult välja kujunenud, tuleb hinnata, kas riikliku järelevalve raames tehtava toimingu tegelik eesmärk on endiselt ohu ennetamine või tõrjumine või on see juba nihkunud konkreetse aine või tõendi otsimisele. Kui menetleja tegevus seisneb sõiduki panipaikade, konteinerite ja muude suletud osade süsteemses avamises ja põhjalikus kontrollimises, võib toimingu raskuspunkt objektiivselt läheneda läbiotsimisele. See ei tähenda tingimata, et süüteomenetlust tulnuks alustada juba enne esimest toimingut. Küll aga seab see

¹⁷⁹ Korrakaitseaduse eelnõu seletuskiri 49 SE, lk 11.

¹⁸⁰ Kärner, M. Mõned korrakaitseadusega kaasnenud muudatused kriminaalmenetluses: järelevalve- ja süüteomenetluse piiritlemisprobleem, lk 476.

¹⁸¹ *Ibidem*, lk 475, sh selles viidatud RKÜKo 3-3-1-75-11, p-d 15 – 16, 20.

¹⁸² Pärnamägi kasutas terminit *shopping*, mis tähendab hetkes mugavama või meelepärasema volitusnormi kasuks otsustamist.

¹⁸³ Pärnamägi, I. Riikliku sekkumise eesmärgi kindlakstegemise praktiline pool. Mitmefunktsioonilise meetme probleem. *Juridica* 3/2019, lk 192.

kahtluse alla, kas nii ulatuslik kontroll saab, arvestades põhiõiguste ulatuslikku riivet, veel toimuda riikliku järelevalve meetmena.¹⁸⁴

4.3.2. Paralleelsed menetlused

Paralleelse menetluse teooria järgi ei pea alati valima ainult üht menetlust, vaid riiklik järelevalve ja süüteomenetlus võivad kulgeda paralleelselt.¹⁸⁵ Kui näiteks süüteo planeerimise ja ettevalmistamise staadiumis on üldreeglina võimalik sekkuda vaid riikliku järelevalve meetmetega, sest süütegu ei ole veel karistatav, siis katse staadiumis tulevad aga kõne alla süüteomenetlus ja riikliku järelevalve menetlus paralleelselt ning kestva või juba lõpetatud süüteo puhul võib ohutõrje olla rakendatav niivõrd, kuivõrd on teoga tekitatud avalikule korrale kestav oht, mis tuleb kõrvaldada.¹⁸⁶ Mait Laaring toob oma töös välja sama mõtte joobes juhtide kontrolli näitel: kui puudub konkreetne süüteokahtlus, siis paralleelsuse probleemi ei teki ja kontrollitoimingud on haldusmenetluse toimingud, kuid joobe tuvastamisel või vähemalt konkreetse juhi suhtes joobekahtluse tekkimisel tekib alus ka süüteomenetluse läbiviimiseks.¹⁸⁷

Praktikas võib see tähendada, et kui sõiduki peatamine algab joobekontrollina, mille raames tuvastatakse narkojoove, tuleb joobeseisundiga seotud episoodis alustada kriminaalmenetlust. Nagu juba enne märgitud, toimub joobetunnustega juhi joobeseisundi tuvastamiseks läbivaatusele suunamine ja joobeseisundi tuvastamine süüteomenetluse raames ning selle käigus tuleb isikule tutvustada ka talle süüteomenetluses ette nähtud õigusi.¹⁸⁸ Kui joobeseisundi tuvastamise osas tuleb alustada kriminaalmenetlust, siis võib paralleelse menetluse teooria kohaselt sõidukit läbi vaadata riikliku järelevalve raames, kui süüteomenetluse alustamiseks narkootiliste ja psühhotroopsete ainete käitlemise eest veel ajend ja alus puuduvad.

4.4. Riikliku järelevalve raames kogutud tõendi lubatavus süüteomenetluses

Süüteomenetluses kogutud tõendite kasutamise lubatavust haldusmenetluses on maksumenetluse kontekstis kohtupraktikas korduvalt käsitletud¹⁸⁹, kuid vastupidist – haldusmenetluse raames kogutud tõendi lubatavust süüteomenetluses – vähem.

¹⁸⁴ Vt ka peatükke 1.2. ja 2.3., kus autor leidis, et vallasasja läbivaatuse maksimaalne ulatus võib olla panipaikade ja suletud konteinerite avamine ning nende sisemuse visuaalne vaatlus.

¹⁸⁵ Eljas, C. jt. Järelevalve- ja süüteomenetluse piiritlemine, lk 15.

¹⁸⁶ Korrakaitseaduse eelnõu seletuskiri 49 SE, lk 10.

¹⁸⁷ Laaring, M. Eesti korrakaitseõigus ohuennetusõigusena, lk 87

¹⁸⁸ RKÜKo 3-3-1-77-03, p 25.

¹⁸⁹ Nt RKHKo 3-21-1530; RKHKo 3-17-523.

Kohtupraktikast nähtub, et riikliku järelevalve raames kogutud tõendi kasutamine süüteomenetluses ei ole iseenesest välistatud, kuid see ei ole ka automaatselt lubatav.¹⁹⁰ Kriminaalmenetluse välise toiminguga kogutud tõend võib olla lubamatu näiteks siis, kui selle saamisel ei ole järgitud KrMS §-s 64 sätestatud tõendite kogumise üldtingimusi või teatud kriminaalmenetluslikke garantiisid.¹⁹¹ Samas ei pea olema täidetud kõik vormilised nõuded, mida menetlusseadus näeb ette tõendi kogumise protseduurile, vaid piisab sellest, kui see on saadud seaduslikult korrakaitse raames.¹⁹² Näiteks kui korrakaitseorgan on küsitlenud isikut, siis küsitluse protokoll ei saa süüteomenetluses kasutada kahtlustatava ütlustena, sest süüteomenetluses on kehtestatud täiendavad tingimused kahtlustatava ülekuulamisele (nt õiguste ja kohustuste selgitamine), mida korrakaitse iga meetme kohaldamisel ei tehta.¹⁹³ Samuti peab kogutud teave süüteomenetluses kasutamiseks paigutuma mõne KrMS § 63 lg 1 tähenduses lubatud tõendivormi alla.¹⁹⁴ Näiteks on meetme rakendamise protokoll kasutatav dokumentaalse tõendina KrMS § 123 mõttes või äravõetud ese asitõendina KrMS § 124 mõttes.¹⁹⁵

Riikliku järelevalvemenetluse käigus koostatud dokumente (sh järelevalvemenetluses tehtud toimingute protokolle) on võimalik süüteomenetluses tõendina kasutada.¹⁹⁶ Riikliku järelevalve menetluses kogutud tõendi lubatavuse hindamisel süüteomenetluses tuleb siiski arvestada, et põhiõigustesse sekkuva järelevalvemenetluse toimingu tegemiseks peab täidesaatva võimu esindajal olema seaduslik alus, samuti peab toiming olema seadusega kooskõlas.¹⁹⁷ Näiteks luges Riigikohus lubamatuks olukorra, kus Tallinna Munitsipaalpolitsei Amet tellis Bolti kliendirakenduses sõitjana esinedes takso eesmärgiga kontrollida, kas taksoveoteenuse osutajal on olemas seadusega nõutavad dokumendid, kuna sellist alust ei ole seaduses sätestatud ning ametnikud ei saa kasutada neile eraisikutena antud õigusi oma ametivolituste laiendamiseks.¹⁹⁸

Riigikohus on menetlusõiguse rikkumise kohta selgitanud, et kuigi see ei too vältimatuna kaasa tõendi lubamatust isiku süüküsimuse lahendamisel, tuleb kohtupraktika kohaselt tõend lubamatuks tunnistada siis, kui tõendi kogumise korda on oluliselt rikutud.¹⁹⁹ Kohtupraktika

¹⁹⁰ RKKKo 3-1-1-116-10, p 8.

¹⁹¹ *Ibidem*.

¹⁹² Korrakaitseaduse eelnõu seletuskiri 49 SE, lk 34–35.

¹⁹³ *Ibidem*.

¹⁹⁴ RKKKo 3-1-1-116-10, p 8.

¹⁹⁵ Korrakaitseaduse eelnõu seletuskiri 49 SE, lk 34.

¹⁹⁶ RKKKm 4-18-51, p 7.

¹⁹⁷ RKKKo 4-20-1588, p 19.

¹⁹⁸ *Ibidem*.

¹⁹⁹ RKÜKo 1-17-2359, p 48.

kohaselt tuleb tõendi lubatavuse üle otsustamiseks hinnata rikutud normi eesmärki ja seda, kas selliseid tõendeid oleks saadud, kui normi ei oleks rikutud.²⁰⁰ Tõend tuleb tõendikogumist kõrvaldada näiteks juhul, kui rikutud on kriminaalmenetluse aluspõhimõtteid (nt saadakse ütlused ähvarduste tõttu), menetlustoimingust puudutatud isiku põhiõiguste rikkumisega või kui toimingu eesmärk oli algusest peale puudutatud isiku õigustest mööda minna ning rikkuda ausa kohtupidamise põhimõtet.²⁰¹

Tõendite seisukohast on asjakohane veel märkida, et vääртеomenetluse seadustik loob eraldi aluse riikliku järelevalve käigus tehtud salvestise kasutamiseks tõendina vääртеomenetluses (VTMS § 31 lg 1¹). Maakohtul on salvestise vahetul uurimisel võimalik hinnata VTMS § 31 lg-s 1¹ nimetatud andmete, s.o plaadi päritolu ja salvestise tegemise aja ning koha usaldusväärsuse tuvastamise võimalikkust ja sellest tulenevalt ka salvestise tõendina vastuvõtmise lubatavust.²⁰²

Järelikult ei saa riikliku järelevalve käigus saadud tõendit pidada süüteomenetluses iseenesest lubamatuks. Küll aga tekib selle lubatavuse suhtes tõsine kahtlus olukorras, kus riikliku järelevalve meetet kasutatakse sisuliselt süüteomenetlusele omase eesmärgi saavutamiseks. Nagu viitas autor käesoleva töö peatükis 1.2., siis ei pruugi riikliku järelevalve raamistikus toimetamisel olla isikule tagatud sedavõrd intensiivsele põhiõigusriivele vastavad menetluslikud garantiid. Vastupidine lähenemine võimaldaks kasutada riikliku järelevalve meetmeid süüteomenetluse garantiidest möödahiilimiseks. Riigikohus on sellist olukorda pidanud lubamatuks.²⁰³

4.5. Vahekokkuvõte ehk piiritlemise kontroll

Autori hinnangul tuleb menetluste piiritlemisel käesoleva töö probleemipüstitust arvestades eristada kahte olukorda: ühelt poolt sellist, kus süüteomenetluse alustamiseks vajalik süüteokahtlus on juba olemas, ja teiselt poolt sellist, kus see ei ole veel piisavalt selgelt välja kujunenud. Niisugune piiritlemise kontroll võib olla abiks ka menetlejale otsustamisel, millisest menetlusliigist konkreetsetes olukorras lähtuda.

²⁰⁰ *Ibidem.*

²⁰¹ *Ibidem.*

²⁰² RKKKo 4-16-6493, p 11.3.

²⁰³ RKHKm 3-3-1-68-13, p 12.

- 1) Esmalt tuleb hinnata, millised objektiivsed asjaolud on menetlejale teada enne toimingu alustamist.
- 2) Teiseks tuleb hinnata, kas nendest asjaoludest piisab süüteomenetluse alustamiseks. Iseenesest pelgast narkojoobe kahtlusest või isegi narkojoobe tuvastamisest ei saa veel automaatselt järeldada, et sõidukis paikneb ka narkootiline aine. Sellele peavad lisanduma konkreetsed asjaolud, mis loovad seose võimaliku süüteoese ja kontrollitava sõiduki vahel (näiteks nähtav aine või selle pakend, narkootilise aine lõhn, ainejäägid, esemete peitmine või isikutevaheline üleandmine).
- 3) Kui süüteomenetluse ajend ja alus on olemas, ei ole põhjendatud jätkata riikliku järelevalve meetme kohaldamist üksnes põhjusel, et formaalselt võivad ka selle toimingu eeldused olla täidetud. Otsus ühe või teise menetlusliigi kasuks ei tohi tuleneda sellest, kumb volitusnorm on menetlejale mugavam või meelepärasem. Menetlus tuleb läbi viia viisil, mis võimaldab menetlusele allutatud isikul oma õigusi tõhusamalt kaitsta.
- 4) Järgnevalt tuleb välja selgitada läbivaatuse teostamise viis ja ulatus ning see, kuidas menetleja ise toimingu eesmärki mõistab.
- 5) Sellele tuginedes on võimalik hinnata, milline on toimingu objektiivne eesmärk ja selle raskuspunkt. Mida enam seisneb kontroll sõiduki suletud osade, panipaikade, konteinerite ja muude varjatud kohtade süstemaatilises avamises ning nende sisu põhjalikus kontrollimises, seda lähemale liigub meede sisuliselt läbiotsimisele ning seda vähem on põhjendatud jätkata toimingu teostamist riikliku järelevalve raames. Toimingu intensiivsus ei ole sellisel juhul enam kooskõlas riikliku järelevalve raames teostatava kontrolli eesmärgiga.

Kui toiming eeltoodud kontrolli ei läbi, st kui riikliku järelevalve meetet kasutatakse olukorras, kus süüteomenetluse alus oli juba olemas, või kui toimingu tegelik raskuspunkt ja intensiivsus on nihkunud konkreetse tõendi otsimisele, tekib tõsine kahtlus, kas selliselt kogutud tõend saab olla süüteomenetluses lubatav.

5. PIIRIOLUKORRAD PRAKTIKAS

Järgnevalt analüüsitakse kohtupraktikat sõiduki ja narkootikumidega seotud asjade kohta, milles on tuginetud vallasasja läbivaatuse protokollidele. Selle tarbeks otsis autor Riigi Teataja veebilehelt välja kriminaal- või väärteoasjad, mis on seotud narkootilise ja psühhotroopse aine käitlemisega ning eeltoodud riikliku järelevalve meetme toiminguga. Autor ei suutnud tuvastada ühtegi piirijuhtumit, kus liiklusjärelevalvega seotud piiriolukorras oleks teostatud läbiotsimine. Eelkõige teostati läbiotsimisi siis, kui isiku kinni pidamiseks oli konkreetne vihje ning mindi ette planeeritult isikut kinni pidama, samas kui liiklusjärelevalve või ootamatult tekkinud kahtluste puhul kasutati pea eranditult riikliku järelevalve meetmeid.

Autor esitas Harju Maakohtule taotluse toimikutega tutvumiseks ning valdusesse õnnestus saada neli vallasasja läbivaatuse protokoll (sh üks vallasasja hoiulevõtmise protokoll, mida kohtulahendis käsitleti sisuliselt vallasasja läbivaatuse kontekstis). Võrdluseks taotles autor ligipääsu ka kahele toimikule, kus narkootiliste ainete otsimiseks sõiduki osas teostati läbiotsimine. Toimikumaterjalide analüüsi eesmärk ei ole teha statistiliselt üldistatavaid järeldusi kogu politseipraktika kohta, vaid avada kohtupraktikas esile kerkinud piiriolukordade kaudu KorS § 49 ja KrMS § 91 piiritlemisprobleemi avaldumine.

5.1. Riikliku järelevalve meetme eelistamine süüteomenetlusele

Käesolevas alapeatükis analüüsitakse neid juhtumeid, kus riikliku järelevalve meetme eelistamine näib olevat toimunud vaatamata sellele, et süüteomenetluse alustamise tingimustele viitavad objektiivsed asjaolud olid vähemalt osaliselt juba olemas.

5.1.1. Objektiivsed narkootilise aine sõidukis paiknemisele viitavad asjaolud

Kriminaalasjas nr 1-17-3519 toodud asjaoludest nähtub, et politseipatrull jõudis sõiduauto Audi juurde ajal, mil süüdistatavad viibisid sõiduki tagaistmel. Tunnistajana ütlusi andnud menetleja sõnas, et ta nägi läbi avatud tagumise akna ühe süüdistatava "sahmerdamist" ja kiirelt millegi üleandmist teisele süüdistatavale, kes peitis omakorda midagi taskusse. Seetõttu liikus menetleja kohe sõiduki ukse juurde, avas ukse ning märkas ukse ja tagaistme vahelt plastikpudelit kirjega „Hellus“, mis, nagu hiljem tuvastati, sisaldas narkootilist ainet GHB. Seejärel teostati sõiduauto läbivaatus valdaja juuresolekul tulenevalt KorS § 49 lg 1 p-s 4

sätestatust.²⁰⁴ Antud juhul viitasid narkootilise aine võimalikule paiknemisele sõidukis süüdistatava ebatavaline käitumine ning narkootilise aine pakendi vahetu nägemine.

Väärteoasja nr 4-15-3192 asjaoludest nähtub, et süüdistatava juhitud sõiduk peeti kinni pärast seda, kui politseiametnik nägi, et auto sõitis loomaaia parklast välja ja tegi suunamärguannet andmata tagasipöördet. Seega peeti sõiduk kinni riikliku järelevalve raames, mis andis aluse sõidukijahi kontrollimiseks. Peatatud sõidukisse vaadates märkas ametnik tubakapabereid, samuti kirjeldati sõidukis kanepile iseloomulikku lõhna. Kohus pidas oluliseks veel seda, et tegemist oli kohaga, kus oli varem tuvastatud keelatud ainete käitlemist, ning et juhtum leidis aset hilisel kellaajal. Sõiduki suhtes teostati KorS § 49 lg 1 p 4 järgi vallasasja läbivaatus, mille käigus leiti kilepakendid, mis lõhnasid tugevalt kanepi järele, ning roolist vasakul olevast laekast soonsulguriga kott roheline taimse puruga. Seejärel tehti ka süüdistatava suhtes isiku kontroll, mille käigus leiti tema juurest marihuana.²⁰⁵ Selle juhtumi puhul viitasid kanepile iseloomulik lõhn ja tubakapaberid sellele, et sõidukis võib olla narkootilist ainet.

Väärteoasja nr 4-23-2769 asjaoludest nähtub, et patrullpolitseinikud pidasid liiklusjärelevalve käigus süüdistatava juhitud sõiduki kinni. Tunnistajate ütluste järgi anti sõidukile peatumismärguanne ning auto peatus mõningase viivitusega. Kohtulahendis on märgitud, et juhul tuvastati esmalt alkoholi tarvitamise tunnused ning indikaatorvahendi kasutamise protokoll järgi saadi mõõtetulemuseks 0,64 mg/l. Süüdistatav kõrvaldati juhtimiselt LS § 91 lg 2 p-de 1 ja 2 alusel, misjärel teostati sõiduki salongis vallasasja läbivaatus KorS § 49 lg 1 p 4 alusel. Läbivaatus oli põhjendatud seetõttu, et isikul esinesid narkojoobe viitavad tunnused, mistõttu oli alust arvata, et tema valduses võib olla keelatud aineid, millega ta oli endale joobe tekitanud. Läbivaatuse tulemusena leiti sõiduki kindalaekast klaastahvel valge pulbrilise ainega ja fooliumpakend valge pulbrilise ainega; ekspertiis kinnitas hiljem, et tegemist oli 0,26 grammi kokaiiniga. Tunnistaja ütlustes viitas politseinik, et enne läbivaatust oli sõiduki salongis nähtaval tasapinnaline ese valge pulbrilise aine jääkidega, mis tema kogemuse järgi viitas inhaleeritava keelatud aine kasutamisele.²⁰⁶ Seega viitasid narkojoobe tunnused koostoimes valge pulbrilise aine jääkidega sellele, et sõidukis on narkootilist ainet.

Käsitletud lahenditest nähtub ühtne muster, et kuigi sõidukite kontroll algab formaalselt riikliku järelevalve raames, esineb juba enne vallasasja läbivaatuse alustamist selliseid objektiivseid

²⁰⁴ TlnRnKo 24.10.2017, 1-17-3519, p 9.

²⁰⁵ TlnRnKo 18.08.2015, 4-15-3192, p 2.

²⁰⁶ HMKo, 06.10.2023, 4-23-2769, p-d 9, 12, 13, 19–21.

asjaolusid, mis viitavad narkootilise aine võimalikule paiknemisele sõidukis. Seega olid menetlejale enne toimingute tegemist teada objektiivsed asjaolud (esemete peitmine ja üleandmine, narkootilisele ainele viitavate pakendite või esemete vahetu nägemine, narkootilise aine lõhn ning aine tarvitamisele viitavad jäljed sõiduki salongis), millest oleks piisanud süüteo menetluse alustamiseks. Kuivõrd asjaolud viitasid juba selgelt narkootilise aine võimalikule paiknemisele sõidukis, ei saanud vallallasja läbivaatuse tegelik eesmärk olla ka enam pelgalt kontrolliv, vaid juba tõendi leidmisele suunatud.

5.1.2. Esimene tulemuslik riikliku järelevalve meede süüteo menetluse ajendina

Kriminaalasja nr 1-21-7814 asjaolude kohaselt pidasid piirivalvurid süüdistatava sõiduki kinni, misjärel teostati isiku läbivaatus KorS § 48 lg 1 p 1 alusel, kuna oli alust arvata, et isik kannab endaga kaasas asja või ainet, mille võib hoiule võtta, hõivata või konfiskeerida. Põhjendusena märgiti, et isikule oli kehtestatud Eestisse sissesõidukeeld narkokuriteo eest. Läbivaatuse käigus leiti tema jope taskust soonsulguriga kott rohelise taimse puruga. Seejärel teostati valdaja nõusolekul (kohtuotsus viitab, et teostati valdaja nõusolekul, kuid protokollist seda ei nähtu²⁰⁷) sõiduki Mercedes-Benz Vito läbivaatus KorS § 49 lg 1 p 4 alusel, kuna oli alust arvata, et sõidukis on asju, mida võib seaduse alusel hoiule võtta, hõivata või konfiskeerida. Läbivaatuse käigus leiti sõidukis olnud kottidest ja riiete taskutest 15 erineva suurusega kilekotti rohelise taimse puruga ning lisaks seade, mida süüdistatav võis käsitada puskariaparaadina.²⁰⁸ Esimese rohelise taimse puruga soonsulguriga koti leidmine andis seega ajendi süüteo menetluse alustamiseks.

Ka juba eelnevalt kirjeldatud väärteoasjas nr 4-15-3192 tehti järjestikku riikliku järelevalve toiminguid, kuid vastupidises järjekorras võrreldes eelmises lõigus kirjeldatuga. Sõiduki suhtes teostati vallallasja läbivaatus, mille käigus leiti kilepakendid, mis lõhnasid tugevalt kanepi järele ning roolist vasakul pool olevast laekast soonsulguriga kott rohelise taimse puruga. Seejärel tehti ka süüdistatava suhtes isiku turvakontroll, mille käigus leiti tema juurest marihuaanat.²⁰⁹ Seega oli vallallasja läbivaatus tulemuslik (leiti narkootilist ainet), mis andis ajendi süüteo menetluse alustamiseks.

Analüüsitud juhtumite põhjal tekib küsimus, miks jätkati pärast esimese tulemusliku riikliku järelevalve meetme rakendamist järgmise järelevalvemeetmega, kuigi esimese toimingute käigus

²⁰⁷ Vallallasja läbivaatuse protokoll 10.10.2019, kriminaalasja nr 1-21-7814 toimik.

²⁰⁸ HMKo, 06.05.2022, 1-21-7814, lk 3.

²⁰⁹ TlnRnKo 18.08.2015, 4-15-3192, p 2.

oli juba saadud selline teave (leiti narkootilist ainet), mis andis ajendi ja aluse süüteomenetluse alustamiseks. Sellisel juhul ei ole isegi enam määrav küsimus toimingu eesmärgist või selle raskuspunktist, vaid asjaolu, et pärast esimese tulemusliku riikliku järelevalve meetme rakendamist olid süüteomenetluse ajend ja alus juba selgelt olemas. Võrreldes eelmises peatükis analüüsituga annab isiku või sõiduki läbivaatuse käigus leitud narkootiline aine veelgi tugevama ajendi süüteomenetluse alustamiseks. Seega oli süüteomenetluse alustamine menetlejale kohustuslik ning edasine tegutsemine riikliku järelevalve meetmetega ei olnud enam õigustatud, kuna sellest hetkest alates ei olnud sõiduki edasine kontroll enam suunatud üksnes abstraktse ohu või üldise kontrollivajaduse väljaselgitamisele. Autor asub seisukohale, et alates esimese tulemusliku riikliku järelevalve meetme rakendamisest tuleb koheselt käsitleda isikut kahtlustatavana ning edasisi toiminguid teha süüteomenetluse raames. Vastasel juhul lükatakse põhjendamatult edasi isikule süüteomenetluses tagatud menetlusgarantiisid määramata tulevikku.

5.2. Vallasasja läbivaatuse ja vallasasja hoiulevõtmise eristamine

Kohtupraktikast nähtub, et enamikul juhtudest ei koostata peale vallasasja läbivaatuse teostamist eraldi vallasasja hoiulevõtmise protokoll. Magistritöös on asutud seisukohale, et vallasasja läbivaatus ei hõlma selle käigus leitud esemetega seotud toiminguid ning et toimingu käigus ära võetud esemete suhtes tuleks rakendada KorS § 52 lg-s 1 nimetatud toimingut ja meede tõendiahela jälgitavuse eesmärgil eraldi protokollida.

Kohtuasja nr 1-21-8902 materjalidega tutvudes oli esmalt üllatav, et toimikus puudus eraldi vallasasja läbivaatuse protokoll, kuigi kohtud käsitlesid lahendites põhjalikult just vallasasja läbivaatuse õiguspärasust ja läbiviimist.²¹⁰ Toimikus sisaldus üksnes vallasasja hoiulevõtmise protokoll²¹¹, kuigi nii vallasasja läbivaatuse kui ka hoiulevõtmise protokollimine on tulenevalt KorS § 49 lg-st 6 ja KorS § 52 lg-st 6 kohustuslik. Kohtud olid selle asjaolu jätnud tähelepanuta.

Hoiulevõtmise protokollis kohaselt võeti ära kaks sõrgkangi, kasteet ja läbipaistev tops vedelikuga. Protokollis märgiti, et asjad võeti hoiule, kuna on alust arvata, et nende esemetega on toime pandud süütegu või tegemist on keelatud esemega. Samuti oli tehtud märge, et eelnevalt teostati KorS § 49 alusel vallasasja läbivaatus ning hoiulevõtmine oli vajalik, et võtta

²¹⁰ TlnRnKo 15.12.2022, nr 1-21-8902, p-d 7.17–7.29.

²¹¹ Vallasasjade hoiulevõtmise protokoll 22.03.2021, kriminaalasja nr 1-21-8902 toimik.

vallasasja kohta proovi, teostada mõõtmine või teha ekspertiis KorS § 52 lg 1 p 5 tähenduses.²¹² Kuna protokoll vormistati vallasasja hoiulevõtmise protokollina, jäid aga selles fikseerimata kõik peamised läbivaatusega seotud asjaolud, sealhulgas millisel KorS § 49 lg 1 p-des 1–7 toodud alusel läbivaatus toimus, millises konkreetsetes kohas esemed avastati ning kuidas toiming tegelikult läbi viidi. Kohtu poolt teostatud õiguspärasuse kontroll tugines seevastu peamiselt vormikaamera materjalidele ja tunnistajate ütlustele.²¹³

Üksnes hoiulevõtmise protokoll ei võimalda usaldusväärselt rekonstrueerida läbivaatuse *ex ante* alust ega selle tegelikku kulgu. Need põhjendused võidakse kujundada seetõttu alles hiljem (näiteks selgitatakse tunnistajana ütlusi andes).

5.3. Protokollide lakoonilisus

Kuigi KorS § 49 lg 6 sätestab protokollimise kohustuse, ei määra seadus protokollide kohustuslikku miinimumsisu ning selle tulemusena võib protokollimine taanduda sisuliselt standardblanketi mehaaniliseks täitmiseks (vt käesoleva töö peatükki 2.5.). Kuigi on ka positiivsemaid näiteid, nähtub analüüsitud toimikumaterjalidest, et vallasasja läbivaatuse protokollid on sageli üldsõnalised ega võimalda alati usaldusväärselt asjaolusid rekonstrueerida.

Näiteks nähtub kriminaalasja nr 1-17-3519 protokollist, et seal on märgitud üksnes üldsõnaline põhjendus, et sõidukis võib olla esemeid või aineid, mis on keelatud või ohtlikud. Meetme rakendamise kirjeldus piirdus märkega, et kontrolliti sõiduki salongi ja pagasiruumi.²¹⁴ Veelgi lakoonilisem oli protokoll asjas nr 1-21-7814, kus põhjendus taandus sisuliselt väitele, et oli alust arvata, et sõidukis on narkootilisi aineid, kuid konkreetseid asjaolusid, millest selline järeldus tulenes, protokollis sisuliselt ei avatud.²¹⁵ Ka väärteoasjas nr 4-15-3192 kasutati üldsõnalist formuleeringut, et sõidukis võib olla keelatud esemeid või asju. Samas oli kirjeldatud, milliseid sõiduki osi avati ja kust ainele viitavad esemed leiti.²¹⁶ Väärteoasjas nr 4-23-2769 oli seevastu põhjendus mõnevõrra konkreetsem, sest protokollis seoti läbivaatus juhi narkojoobe viitavate tunnustega ning märgiti ka meetme rakendamise viis ja leitud esemete paiknemine kindalaekas.²¹⁷ Protokollidest nähtub, et meetme rakendamise tulemused ongi

²¹² *Ibidem*.

²¹³ TlnRnKo 15.12.2022, nr 1-21-8902, p 7.16, 7.23 ja 7.29.

²¹⁴ Vallasasja läbivaatuse protokoll 16.04.2016, kriminaalasja nr 1-17-3519 toimik.

²¹⁵ Vallasasja läbivaatuse protokoll 10.10.2019, kriminaalasja nr 1-21-7814 toimik.

²¹⁶ Vallasasja läbivaatuse protokoll 30.05.2015, väärteoasja nr 4-15-3192 toimik.

²¹⁷ Vallasasja läbivaatuse protokoll 26.05.2022, väärteoasja nr 4-23-2769 toimik.

täpsemalt märgitud, kuid mitte ka alati piisavalt põhjalikult. Näiteks asjas nr 1-21-7814 oli märgitud vaid, et leiti sõidukis olnud kottidest ja riiete taskutest 15 erineva suurusega kilekotti roheline taimse puruga ning lisaks seade, mida süüdistatav võis käsitada puskariaparaadina.²¹⁸ Mõnes protokollis on märgitud üldiselt, et kontrolliti sõiduki salongi või avati kindalaegas ja panipaigad, kuid puudus täpne kirjeldus, kui ulatuslikult otsiti, milliseid konkreetseid kohti avati, kas esemeid tõsteti ümber, kas vaadati riiete taskuid, kotte või muid konteinereid. Täpsemalt on kirjeldatud vaid seda, kust ainet leiti (näiteks roolist vasakul pool asuvast laekast).²¹⁹

Seega ei kirjelda protokollid järjekindlalt toimingu *ex ante* alust, vaid keskenduvad pigem juba tehtud toimingule ja selle tulemuse fikseerimisele. See tähendab, et protokollist ei ole alati võimalik aru saada, millised konkreetsed asjaolud olid menetlejale teada enne läbivaatuse alustamist ning linnutatud on vaid KorS § 49 lg 1 p-des 1–7 toodud alus. Samuti võib jääda toimingute tegelik ulatus tuvastamatuks.

Analüüsitud vallasasja läbivaatuse protokollide lakoonilisus joonistub eriti selgelt välja võrdluses läbiotsimise määruste ja protokollidega. Läbiotsimise määrad ja protokollid on oluliselt põhjalikumad: neis avatakse toimingute eesmärk, otsitav objekt, läbiotsimise põhjendus, koht, osalejad, käik ja tulemused märksa detailsemalt, mis võimaldab tagantjärele kontrollida nii toimingute õiguspärasust kui ka tõendiahela usaldusväärsust.²²⁰ Kuigi osadel juhtudel jäädvustatakse ka vallasasja läbivaatust kas fotodena või videopildiga, siis praktikas on läbiotsimise protokollile fototabeli lisamine pigem reegel kui erand.²²¹

Eeltoodud praktika kinnitab käesolevas töös varem tehtud järeldust, et KorS § 49 blanketi kasutamine võib toetada menetluse läbipaistvust ainult siis, kui seda täidetakse sisuliselt, mitte formaalselt. Kui protokollis märgitakse üksnes üldine alus (nt "alust arvata, et sõidukis võib olla keelatud esemeid" või "teostati sõiduki läbivaatus"), siis ei täida protokoll oma funktsiooni. Eriti piiripealsetes olukordades, kus vallasasja läbivaatuse ulatus on väga lähedal läbiotsimise olemusele, peaks protokollist selgelt nähtuma vähemalt see, millised konkreetsed asjaolud andsid aluse meetme kohaldamiseks, milliseid sõiduki osi avati, kust esemed leiti ning millise

²¹⁸ Vallasasja läbivaatuse protokoll 10.10.2019, kriminaalasja nr 1-21-7814 toimik.

²¹⁹ Vallasasja läbivaatuse protokoll 30.05.2015, väärteoasja nr 4-15-3192 toimik.

²²⁰ Läbiotsimismäärus 26.11.2024, kriminaalasja nr 1-25-1985 toimik; Läbiotsimisprotokoll 26.11.2024, kriminaalasja nr 1-25-1985 toimik; Läbiotsimismäärus 17.10.2024, kriminaalasja nr 1-25-3485 toimik; Läbiotsimisprotokoll 17.10.2024, kriminaalasja nr 1-25-3485 toimik.

²²¹ *Ibidem*.

õigusliku aluse alusel toiming läbi viidi. Vastasel juhul muutub toimingu õiguspärasuse tagantjärele kontrollimine liialt keeruliseks.

5.4. Menetlusgarantiide tagamata jätmine

Väärteoasjas nr 4-23-2769 paigutati toimingule allutatud isik politseibussi ning seejärel teostati tema sõidukis vallasasja läbivaatus. Kohus aktsepteeris seda, et isik oli politseibussi paigutatud selliselt, et ta nägi toimingut, ning pidas oluliseks ka asjaolu, et ta allkirjastas hiljem läbivaatuse protokoll.²²²

Samuti pidas Tallinna Ringkonnakohus piisavaks seda, kui isik sai hiljem vallasasja hoiulevõtmise protokoll kohta märkusi ja avaldusi teha.²²³ Siinkohal tekib küsimus, kas taolised lahendused ka tegelikult tagavad KorS § 49 lg 2 mõtte. Pelgalt see, et isik viibib toimingu vaateulatuses või saab hiljem protokoll allkirjastada, ei ole samaväärne olukorraga, kus ta saab olla vahetult toimingu juures, jälgida sõiduki läbivaatuse käiku ning vajaduse korral kohe osutada võimalikele rikkumistele. Seetõttu ei saa nõustuda kohtute poolt aktsepteeritud lahendusega. Taoline käitumine tagas menetlustoimingule allutatud isikule juuresviibimisõiguse vaid näilikult ning võimaldab parimal juhul isikul hiljem vaid nõustuda või mitte nõustuda sellega, kas ese oli sõidukis olemas. See ei võimalda tal kontrollida, kuidas ese avastati, kust täpselt see leiti ning kas otsingu ulatus püsis väidetud piirides. Seega ei saa pelgalt toimingu vaateulatuses viibimine või hilisem allkiri ja märkuste tegemise võimalus asendada juuresviibimisõigust selle sisulises tähenduses.

Seega on vallasasja läbivaatuse teostamisel tähelepanuväärne, et menetlejad ei taga praktikas isegi neid menetlusgarantiisid, mis on isikutele ette nähtud juba korrakaitseaduse alusel. Veelgi problemaatilisem on see, et kohtud on sellistesse rikkumistesse suhtunud pigem leebelt ega ole pidanud neid enamasti niivõrd oluliseks, et seada kahtluse alla toimingu õiguspärasus või selle käigus saadud tõendi lubatavus.

5.5. Vallasasja läbivaatuse lubatavus läbiotsimise asendajana kohtupraktikas

Riigikohtul ei ole veel olnud võimalik analüüsida käesoleva magistritöö tuumaks olevaid piirijuhtumeid. Samas on sellekohaseid vaidlusi lahendanud lisaks maakohtutele ka

²²² HMKo, 06.10.2023, 4-23-2769.

²²³ TlnRnKo 15.12.2022, 1-21-8902, p 7.25–7.28.

ringkonnakohtud. Üheski analüüsitud kohtulahendis ei olnud kohtutel etteheiteid toimingute läbiviimise õiguspärasuse osas.

Kohus leidis kriminaalasja nr 1-17-3519 lahendamisel, et politseiametnikul ei saanud enne sõiduki läbivaatust olla kindlat veendumust, et sõidukist leitakse suures koguses narkootilisi aineid, kuid vastava kahtluse olemasolul oli igati mõistlik ja korrektne teostada vallasasja läbivaatus.²²⁴ Seega osutab kohus selgelt, et ajend selle kohta, et sõidukis on narkootilist ainet, on olemas. Samas õigustab kohus riikliku järelevalvemenetluse jätkamist sellega, et võimalik ei olnud tuvastada veel KarS §-le 184 vastavat kuritegu.

Väärteoasjas nr 4-15-3192 nõustus ringkonnakohus maakohtuga, et nii sõiduki peatamine, sõiduki läbivaatus kui ka sellele järgnenud kontroll olid konkreetsete asjaolude kogumi tõttu õiguspärased. Kohtu hinnangul viitasid sõidukis olevad tubakapaberid, kanepile iseloomulik lõhn ning vallasasja läbivaatuse käigus leitud kilepakendid, mis lõhnasid tugevalt kanepi järele sellele, et sõidukis võib leiduda keelatud aineid. Seega oli põhjendatud KorS § 49 lg 1 p 4 kohaselt vallasasja läbivaatuse läbiviimine. Kusjuures ametnik ei saanud ette teada, kas leiduva aine kogus toob kaasa väärteo- või kuriteovastutuse.²²⁵

Autor jääb kohtutega eriarvamusele. Kohtud mõõnsid ka ise, et olukordades esinenud elulised asjaolud viitasid otseselt keelatud ainete käitlemisele ehk süüteo toimepanemisele. Seega ei saa rääkida enam pelgalt abstraktsest ohust või üldisest kontrollivajadusest, vaid konkreetsest süüteokahtlusest. Teiseks ei ole veenev argument see, et ametnik ei saa ette teada, kas aine kogus toob kaasa väärteo- või kuriteovastutuse.²²⁶ See võib selgitada, miks ametnik ei tea kohe, millist liiki süüteomenetlust alustada, kuid ei õigusta järeldust, et süüteomenetlust üldse ei pea alustama. Sellise põhjendusega oleks peaaegu igas narkoaine kahtlusega olukorras võimalik vältida läbiotsimist. Lisaks on NPALS § 15¹ lg 1 kohaselt ka väikeses koguses narkootilise või psühhotroopse aine ebaseaduslik käitlemine süüteona karistatav ning läbiotsimise teostamine ka väärteomenetluse raames võimalik. Kolmandaks kasutavad kohtud põhjendustes *ex post* hindamist. Viide sellele, et lõppkokkuvõttes leitigi menetlusaluse isiku juurest marihuaanat²²⁷, ei saa olla sõiduki eelneva läbivaatuse õigustamise keskne argument.

²²⁴ TlnRnKo 24.10.2017, 1-17-3519, p 9.

²²⁵ TlnRnKo 18.08.2015, 4-15-3192, p 2.

²²⁶ Sarnast mõttekäiku on toetanud Jaan Sootak, kes selgitas, et erinevus kuriteo ja väärteo vahel on kvantitatiivne, mitte kvalitatiivne. Tegemist on õigushüve ründamisega seoses küsimusega, kui suur on kahju või selle tekkimise oht õigushüvele, mitte et õigushüve üldse ei kahjustata või ohustata. Vt Sootak, J. Karistusõiguse revisjon kuriteo-, väärteo- ja haldusõiguse piirimail. – Juridica 4/2013, lk 245.

²²⁷ TlnRnKo 18.08.2015, 4-15-3192, p 2.

Menetluse õiguspärasust tuleb hinnata *ex ante*, mitte selle järgi, kas hiljem midagi ka tegelikult leiti. Asjas 4-15-3192 jätab kohus tähelepanuta ka selle, et vallasasja läbivaatus ja turvakontroll teostati järjestikku ning esimese ilmnemisel oli juba süüteomenetluse alustamise ajend olemas. Sellises olukorras ei saa enam väita, et tegemist ei ole koormava järelevalvemeetmega (nagu selgitas kohus²²⁸). Vastupidi, just nende asjaolude olemasolu tõttu oleks tulnud tõsiselt kaaluda süüteomenetluse alustamist.

Eeltoodud lahendite põhjal joonistub välja kohtupraktika suundumus: kohtud ei sea riikliku järelevalve meetme kasutamisele kuigi ranget piiri ka siis, kui toiming on sisuliselt väga lähedal läbiotsimisele. Vastupidi, praktika näib aktsepteerivat, et riikliku järelevalve raames kogutud tõendid kantakse hiljem kriminaalmenetlusse üle tõendina, ilma et sellele eelnenud menetlusliigi valikut kuigi rangelt revideeritaks. Ringkonnakohus ütles kriminaalasjas nr 1-17-3519 otse, et vallasasja läbivaatuse protokoll on olemuslikult käsitatav läbiotsimise protokollina KrMS § 63 lg 1 mõttes ning selle kriminaalmenetluse väline päritolu ei muuda seda lubamatuks tõendiks.²²⁹ Järelikult ei seisne probleem üksnes menetluste piiritlemises sündmuskohal, vaid ka selles, et riikliku järelevalve abil saadakse kätte läbiotsimisele omane tulemus ilma süüteomenetlusele omaste menetlusgarantiideta.

5.6. Ettepanekud

Käesoleva peatüki analüüs näitab, et peamine probleem ei seisne üksnes selles, et KorS § 49 ja KrMS § 91 piir võib üksikjuhtumil olla raskesti tõmmatav, vaid ka selles, et menetlejad eelistavad riikliku järelevalve meetet pea iga liiklusjärelevalve käigus tekkinud kahtluse kontrollimiseks, kus objektiivsete asjaolude pinnalt võib juba väita, et toimingu tegelik eesmärk on konkreetse süüteo tõendamine. Selle üheks põhjuseks võib pidada menetlusökonomiat ja praktilist mugavust: ootamatus liiklusjärelevalve situatsioonis on vallasasja läbivaatus kiiremini rakendatav kui süüteomenetluse alustamine ja läbiotsimiseks vajaliku loa taotlemine. Nagu juba töös varasemalt mainitud, ei saa siiski olla määrav kriteerium menetlusliigi valikul, kuivõrd sõiduki läbivaatuse näol on tegemist intensiivse põhiõiguste riivega.

Autori hinnangul oleks menetlejate tegevus otstarbekas korraldada selliselt, et olukorras, kus läbiotsimismääruse või loa vormistamine kohapeal ei ole kiiresti võimalik, kuid sõiduki kohene sisuline kontroll KorS-i alusel ei ole enam põhjendatud, peab menetleja esmalt piirduma esmase

²²⁸ *Ibidem*.

²²⁹ TlnRnKo 24.10.2017, 1-17-3519, p 9.

olukorra fikseerimisega. Et välistada kahtlused läbiotsimisel leitud tõendite päritolu kohta, on võimalik kinnipidamisest kuni läbiotsimiseni sõiduauto ukсед lukustada ja pitseerida.²³⁰ Seejärel on võimalik sõiduk ajutiselt valve alla võtta või teisaldada kuni läbiotsimiseks vajaliku loa saamiseni. Nii on tagatud kahtlustatava põhiõigused tugevamalt kui sisuliselt läbiotsimisele vastava toimingu ära tegemine järelevalve meetme nime all.

Seadusandja võiks kaaluda ka kiirema loa saamise või selle kinnitussüsteemi loomist sõiduki läbiotsimiseks piiriolukordades. Kui üheks tegelikuks põhjuseks, miks eelistatakse riikliku järelevalve meetmeid, on läbiotsimisloa saamise ajakulu, siis tuleks probleem lahendada mitte garantiisid nõrgestades, vaid süüteomenetluse mehhanismi või tehnilisi lahendusi paindlikumaks muutes. Näiteks selle asemel, et menetleja peaks ootama VTMS § 35 lg 1 nõutavat maakohtu luba, võiks teatud väärtegadeks või olukordadeks anda kohtuvälisele menetlejale õiguse ka enda määruse alusel läbiotsimist toimetada ilma kohtu eelneva loata. Nii oleks võimalik säilitada süüteomenetluse garantiide tuum, kuid vähendada survet kasutada selle asemel riikliku järelevalve meetmeid.

Võimalik on täiendada ka hoopis KorS-i piiriolukordade jaoks, kus korrakaitseline kontroll võib lühikese ajavahemiku jooksul kasvada üle süüteomenetluseks. Ühelt poolt võiks see sisaldada korrakaitseorgani kohustust selgitada menetlusele allutatud isiku õigusi ja kohustusi juhuks, kui riikliku järelevalve meede võib kaasa tuua tema suhtes alustatava süüteomenetluse. Teisalt võiks ette näha rangemad nõuded menetlusgarantiide tagamiseks. Nagu käesoleva töö analüüsist näha, siis ka praegused KorS §-s 49 toodud garantiid ei ole menetlusele allutatud isikutele alati tagatud ning läbivaatuse protokollid jäävad sisuliselt nõrgaks.

Kindlasti aitaks ka politsei ja prokuratuuri ühtse praktika kujundamine osas, milliseid narkootilisele ainele viitavaid indikaatoreid tuleb käsitleda piisavana süüteomenetluse alustamiseks. Näiteks on võimalik kokku leppida, kas selliste indikaatorite esinemisel nagu narkootilise aine lõhn, nähtavad pakendid, ainejäägid, esemete peitmine, isikutevaheline üleandmine, samuti juba esimese järelevalvetoimingu käigus leitud narkootiline aine tuleks alustada süüteomenetlust. Ühtne juhis aitaks vähendada olukordi, kus menetlusliigi valik sõltub liialt üksiku ametniku kogemusest või mugavuskaalutlusest.

²³⁰ TlnRnKo 16.12.2010, 1-09-13864, p 5.

KOKKUVÕTE

Õiguskirjanduses on riikliku järelevalve meetme ning süüteomenetluse piiritlemise temaatikat puudutatud märkimisväärselt palju. Samas on autori hinnangul sellekohasel kohtupraktikal (eelkõige just vallasisja läbivaatusega seotud asjades) veel omajagu arenguruumi. Käesoleva töö eesmärk oligi nimetatud lünka täita ning osutada vallasisja läbivaatuse näitel korrakaitseõiguse ja süüteomenetluse piiritlemise kitsaskohtadele. Seda põhjusel, et sõiduki läbivaatamine narkootilise aine otsimise eesmärgil ei ole Eesti õigusruumis üksikjuhtum, vaid teema, millega politsei pea igapäevaselt kokku puutub ning menetluse läbiviimise senine tendents ei olnud autori praktilisest kogemusest tulenevalt menetlusele allutatud isiku põhiõiguseid soosiv. Sellest tekkis ka töö lähtekoht: ootamatult tekkinud narkokahtluse korral kasutatakse menetluspraktikas sageli riikliku järelevalve meetmeid ka siis, kui süüteomenetluse alustamise tingimused on juba täidetud ning toimingute tegelik eesmärk on süüteo asjaolude tuvastamine ja tõendite kogumine. Sellise toimimisega lükatakse süüteomenetlusele üleminekut põhjendamatult edasi ning kahtlustatavale jäävad olulised menetlusgarantiid tagamata. Suures osas leidis uurimishüpotees ka kinnitust.

Töö tulemusel jõudis autor esiteks järeldusele, et sõiduk kuulub üldjuhul isiku privaatsfääri ning selle kontrollimine riivab vähemalt põhiseaduse §-s 26 kaitstud eraelu puutumatust. Kuigi sõiduki läbivaatust ei saa tavapäraselt samastada eluruumi läbiotsimisega, võib riive intensiivsus sõiduki suletud osade, panipaikade ja isiklike esemete kontrollimisel sellele sisuliselt läheneda. Sõiduki läbi vaatamine ei ole seega olemuselt vähese intensiivsusega meede, mistõttu peab selle teostamisel isikule olema tagatud tõhusad menetlusgarantiid.

Teiseks võrdles autor vallasisja läbivaatust ja läbiotsimist nende funktsiooni, eesmärgi ning menetlusgarantiide vaates. Kuigi mõlemad toimingud võimaldavad menetlejal jõuda varjatud teabeni, erinevad need oma olemuselt. Vallasisja läbivaatus on preventiivne meede, mille eesmärk on ohu ennetamine, väljaselgitamine või tõrjumine. Läbiotsimine on repressiivne uurimistoiming, mis on suunatud konkreetse tõendi või muu otsitava objekti leidmisele süüteomenetluses. Sellest tulenevalt on läbiotsimise kohaldamise eeldused rangemad, näiteks on sätestatud nii loakohustus kui ka otsitava objekti määratlus, ent reguleeritud on nõuded ka protokollile. Autor järeldas, et kui sama situatsioon täidab kumulatiivselt nii vallasisja läbivaatuse kui ka läbiotsimise eeldused, ei ole üldjuhul riikliku järelevalve meetme kasutamine enam põhjendatud.

Kolmandaks käsitles autor riikliku järelevalve üleminekut süüteomenetluseks ning nende kahe menetluse piiritlemist. Sealjuures sõnastas autor menetluste piiritlemise tingimused. Esiteks tuleb hinnata, kas menetlejale enne toimingu alustamist teada olnud objektiivsed asjaolud andsid juba aluse süüteomenetluse alustamiseks. Pelgast narkojoobe kahtlusest selleks ei piisa, kuid nähtav narkootiline aine, selle pakend, aine lõhn, jäägid, esemete peitmine või isikutevaheline üleandmine võivad sellise aluse luua. Teiseks tuleb piiripealsetes olukordades hinnata toimingu objektiivset eesmärki ja raskuspunkti. Kui kontroll seisneb juba sõiduki suletud osade ja varjatud kohtade sihipärasel avamisel eesmärgiga leida konkreetset eset või tõendit, läheneb meede sisuliselt läbiotsimisele. Sellises olukorras tekib kahtlus, kas riikliku järelevalve käigus saadud vallasasja läbivaatuse protokoll on tõendina süüteomenetluses lubatav. Probleem seisneb selles, et isikule ei olnud sellise toimingu tegemisel tagatud need menetluslikud õigused ja garantiid, mis oleksid kaasnenud süüteomenetluses läbiotsimise teostamisega.

Töö empiiriline uurimus näitas, et mitmes analüüsitud asjas olid juba enne vallasasja läbivaatuse alustamist olemas asjaolud, mis viitasid narkootilise aine võimalikule paiknemisele sõidukis. Sellisteks olid nii peitmiskäitumine, esemete üleandmine, kanepi lõhn ja nähtavad tubakapaberid, kuid ka valge pulbri jäägid ja muud aine tarvitamisele või käitlemisele viitavad jäljed. Eriti ilmekalt nähtus see juhtudel, kus juba esimese järelevalvemeetme käigus leiti narkootiline aine, kuid sellele vaatamata jätkati järgmiste järelevalvemeetmetega, mitte ei alustatud süüteomenetlust. Autor asus seisukohale, et sellistes olukordades olid ajend ja alus süüteomenetluse alustamiseks juba olemas ning isikut tulnuks käsitada kahtlustatavana. Praktika näitab seega kalduvust eelistada ootamatult tekkinud narkokahtluse kontrollimisel riikliku järelevalve meetmeid ka siis, kui toimingu tegelik eesmärk oli juba süüteo asjaolude tuvastamine ja tõendite kogumine.

Töö empiirilise uurimusest ilmnis veel ka teine probleem: vale menetlusliigi abil ei saadud kätte mitte ainult läbiotsimisele omane tulemus, vaid isegi korrakaitsemenetluse enda garantiid jäid sageli puudulikuks. Vallasasja läbivaatuse protokollid olid mitmel juhul lakoonilised ega võimaldanud usaldusväärselt kontrollida tehtud toimingu aluseid, samuti seda, milliseid sõiduki osi avati ja milline oli toimingu tegelik ulatus. Mõnes asjas puudus eraldi läbivaatuse protokoll sootuks ning alati ei olnud isikutele tagatud õigust viibida läbivaatuse juures. Kohtud suhtusid puudustesse pigem leebelt ja ei pidanud neid piisavaks, et seada kahtluse alla toimingu õiguspärasus või saadud tõendi lubatavus. Seega ei ole autor kriitiline

mitte ainult selle suhtes, et isik võib jääda ilma süüteomenetluse tugevamatest garantiidest, vaid ka riikliku järelevalvemenetluse enda sätestatud miinimumgarantiidest.

Eesti senine menetluspraktika ei taga seega piiriolukordades alati piisavalt selget ega põhiõigusi kaitsvat lahendust. Menetlusliigi valik ei tohi sõltuda menetlusökonomiast ega ametniku mugavusest, vaid peab lähtuma toimingu objektiivsest eesmärgist ja olemasolevatest asjaoludest. Kui kontrolli tegelik eesmärk on juba konkreetse süüteo tõendamine, tuleb kasutada süüteomenetlusele omast raamistikku koos sellele vastavate menetlusgarantiidega. Vastupidine lähenemine looks võimaluse saavutada läbiotsimisele omane tulemus nõrgemate tagatistega menetluse abil, mis ei ole kooskõlas seaduslikkuse ega õiguskindluse põhimõttega.

Autori hinnangul tuleks olukorra parandamiseks esiteks kujundada selgem ühtne praktika selles, milliseid narkootilisele ainele viitavaid indikaatoreid tuleb pidada piisavaks süüteomenetluse alustamiseks. Teiseks oleks vaja tagada, et piiriolukorras ei tehtaks sisuliselt läbiotsimisele vastavat toimingut KorS § 49 nimetuse all, vaid vajadusel fikseeritaks esmalt olukord ning seejärel taotletaks viivitamata läbiotsimiseks vajalik luba. Kolmandaks oleks põhjendatud kaaluda kas seaduse või juhendmaterjalide tasandil täiendavaid lahendusi, mis muudaksid piiriolukorras menetlusrežiimi vahetuse selgemaks ning tagaksid läbivaatuse protokollidele sisuliselt tugevamad nõuded.

SUMMARY

This thesis examines the distinction between the inspection of a vehicle under § 49 of the Estonian Law Enforcement Act and the search of a vehicle under § 91 of the Code of Criminal Procedure in situations where the purpose of the control is to find narcotic substances in a vehicle. The issue is practically important, because in traffic supervision and similar control situations the police may encounter a driver suspected of drug intoxication and, at the same time, circumstances indicating possible unlawful handling of narcotic substances. In such situations, the authorities must choose between two different procedural frameworks. Since those frameworks serve different purposes and provide different procedural guarantees, that choice cannot be merely formal.

The thesis is based on the research question of how to distinguish an inspection of movable property from a search where the purpose of the control is to find narcotic substances in a vehicle. The author starts from the hypothesis that if, during state supervision, the police already have a sufficiently substantiated basis to suspect the commission of an offence and the actual purpose of the measure is to find evidence, further action must be carried out under offence procedure rather than within the framework of state supervision. The thesis therefore focuses on the constitutional significance of vehicle inspection, the material and procedural differences between inspection and search, the transition from state supervision to offence proceedings, and the admissibility of evidence collected under the wrong procedural framework.

The thesis combines doctrinal legal analysis with empirical research. The theoretical part is based on legal-dogmatic analysis and case law analysis. It examines the constitutional framework of vehicle inspection, the substantive conditions for inspection and search, the procedural guarantees attached to both measures, and the legal criteria for distinguishing preventive supervision from repressive offence proceedings. The empirical part is based on a qualitative analysis of Estonian court decisions and selected case files involving narcotic substances, in which a vehicle was inspected under state supervision and the resulting inspection protocol was later used in offence proceedings. The research also compares inspection protocols with search warrants and search protocols in order to assess how procedural guarantees function in practice.

The thesis first concludes that a vehicle cannot be treated merely as a technical means of transport. As a rule, it belongs to the individual's private sphere and its inspection interferes at least with the right to private life protected by § 26 of the Constitution. Although a vehicle is not generally equivalent to a home, the intensity of the interference may, depending on the

extent of the intrusion into the vehicle's interior, approach the level of interference usually associated with the inviolability of premises. For that reason, the lawfulness of inspecting a vehicle cannot be assessed solely on the basis of whether a formal legal basis exists. The actual purpose of the measure, its intensity, and the procedural safeguards available to the person concerned are also decisive.

Secondly, the thesis shows that inspection and search are functionally similar only in the sense that both allow the authority to reach hidden information. Their legal nature is nevertheless different. Inspection under the Law Enforcement Act is a preventive measure aimed at preventing, identifying or averting danger, or eliminating a disturbance of public order. Search under the Code of Criminal Procedure is a repressive procedural act aimed at locating a specific object, document, person, or other item relevant to offence proceedings. For that reason, search is subject to stricter requirements, including a more clearly defined search object, stronger *ex ante* control, more detailed rules on authorisation, and stronger procedural guarantees for the suspect. The thesis argues that if a situation appears to satisfy the formal conditions for both inspection and search, the decisive issue is not the overlap of formal conditions, but whether the suspicion has already reached the level that requires a transition to offence proceedings.

Thirdly, the thesis formulates the criteria for distinguishing state supervision from offence proceedings. The first step is to assess which objective facts were known to the authority before the measure began and whether those facts already provided a sufficient basis for commencing offence proceedings. Suspicion of drug intoxication, or even the establishment of drug intoxication, does not automatically justify the conclusion that narcotic substances are present in the vehicle. Additional circumstances are required in order to create a link between the suspected offence object and the vehicle. Such circumstances may include visible narcotic substances or related packaging, the smell of narcotic substances, residue indicating use or handling, concealment behaviour, or the transfer of objects between persons. If such circumstances are already present, it is no longer justified to continue within state supervision merely because the formal conditions for inspection may also still be met.

The second step in borderline situations is to assess the objective purpose and the centre of gravity of the measure. Even where the suspicion has not fully crystallised before the first act is carried out, the real nature of the measure may become apparent from the conduct of the authorities and from the way in which the inspection is performed. The more the control consists of systematically opening closed compartments, containers, glove boxes, bags and other concealed places in order to locate a particular object or evidence, the more the measure approaches a search in substance. In such circumstances, the control is no longer directed

merely at clarifying whether danger exists, but at locating evidence of a specific offence. The thesis therefore concludes that borderline cases must be assessed not only by reference to formal legal classification, but also by reference to the actual function and intensity of the measure.

The empirical part of the thesis largely confirms this analysis. In several of the examined cases, there were already objective circumstances before the inspection began that indicated the likely presence of narcotic substances in the vehicle. These included concealment behaviour, the passing of objects from one person to another, the smell of cannabis, visible rolling papers, white powder residue, and other traces linked to drug use or handling. Particularly significant were the cases in which narcotic substances were found during the first state supervision measure, yet the authorities nevertheless continued with further supervision measures instead of commencing offence proceedings. In the author's view, once narcotic substances had already been found, or once sufficiently clear objective indicators of their presence existed, both the legal basis and the practical reason for commencing offence proceedings were already present. From that point onward, the person should have been treated as a suspect and the applicable procedural framework should have changed accordingly.

The thesis also reveals a second practical problem. The issue is not merely that a measure functionally resembling a search may be carried out under the weaker framework of state supervision. The empirical material also shows that, in practice, even the procedural guarantees provided by the Law Enforcement Act itself are not always properly secured. Inspection protocols were often brief and did not reliably record the factual basis of the measure, the extent of the inspection, the specific compartments that were opened, or the exact circumstances in which objects were found. In one case, no separate inspection protocol had been drawn up at all. In other cases, the person concerned was not effectively allowed to be present during the inspection in the substantive sense required by law. Even so, the courts generally treated such shortcomings rather leniently and did not regard them as sufficient to cast doubt on the lawfulness of the measure or on the admissibility of the evidence obtained.

A broader pattern emerges from both the case law and the case files. Where suspicion arises unexpectedly during traffic supervision or another routine intervention, the authorities tend to rely almost automatically on state supervision measures. Search, by contrast, is mainly used in situations where the intervention has been planned in advance and suspicion already existed before the authorities arrived. This suggests that, in practice, the choice between the two frameworks is influenced not only by legal considerations, but also by speed, convenience and procedural economy. In the author's view, however, such considerations cannot justify the

continued use of a weaker procedural framework once the measure has become offence-oriented.

Current Estonian practice does not yet provide a sufficiently clear or rights protective solution for borderline situations in which state supervision quickly develops into offence proceedings. The choice of procedural framework must not depend on convenience or expediency, but on the objective purpose of the measure and on the facts known to the authority. If the real aim of the control is already to establish the facts of a specific offence and to find evidence, the authorities must use the framework of offence proceedings together with the guarantees that belong to it. The opposite approach would allow the authorities to achieve the result of a search through a weaker procedural regime and thereby circumvent the safeguards that offence procedure is designed to provide.

Finally, the thesis proposes several measures for improvement. First, a more uniform practical understanding should be developed regarding which indicators of narcotic substances are sufficient to trigger the duty to commence offence proceedings. Secondly, in borderline situations the authorities should not perform a measure that substantively amounts to a search under the label of state supervision, but should instead preserve the situation and seek search authorisation without delay. Thirdly, it would be advisable either to clarify the legal framework or to develop practical guidance for officers in order to regulate the transition between the two procedural regimes more clearly and to impose stronger substantive requirements on inspection protocols. Such changes would improve legal certainty, strengthen procedural fairness, and better protect the rights of persons subjected to coercive state measures.

KASUTATUD KIRJANDUS

1. BGH. *Strafprozessuale und zugleich gefahrenabwehrrechtliche Durchsuchung*. – NStZ-RR 2018.
2. Eljas, C. jt. Järelevalve- ja süüteomenetluse piiritlemine. Tallinn: Sisekaitseakadeemia, 2018.
3. Elzermann, H. *Durchsuchung von Personen und Sachen nach den §§ 21 und 22 Sächsisches Polizeibehördengesetz*. – LKV 2023.
4. Ferencz, S. Blomley, N. jt. Are Tents a “Home”? Extending Section 8 Privacy Rights for the Precariously Housed. McGill Law Journal, 2022.
5. Götz, V., Geis, M.-E. *Allgemeines Polizei- und Ordnungsrecht*. 17. Aufl. München: C.H. Beck, 2022.
6. Jäätma, J. Ohutõrjeõigus politsei- ja korrakaitseõiguses: kooskõla põhiseadusega. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 2015.
7. Kärner, M. Mõned korrakaitseadusega kaasnenud muudatused kriminaalmenetluses: järelevalve- ja süüteomenetluse piiritlemisprobleem. – Juridica 6/2014.
8. Kergandberg, E. jt. Kriminaalmenetluse seadustik. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura, 2012.
9. Korrakaitseaduse eelnõu seletuskiri 49 SE. – <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/8a9c2286-06fc-65d2-957b-bd9e11a940c4/Korrakaitseadus> (21.01.2026).
10. Korrakaitseaduse muutmise ja rakendamise seaduse eelnõu seletuskiri 424 SE. – <https://eelnoud.valitsus.ee/main/mount/docList/77b6a032-9b6f-4ea5-b2ab-bb24fe2615e5#akxH9M81> (17.04.2026).
11. Kriminaalmenetluse seadustiku ja teiste seaduste muutmise seletuskiri 770 SE. – <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/d5492f26-424d-42ad-83e4-cce202a5524d/> (01.03.2026).
12. Kuritegevus Eestis 2025. – <https://www.justdigi.ee/kuritegevus2025/liikluskuriteod/> (14.03.2026).
13. Laaring, M. Eesti korrakaitseõigus ohuennetusõigusena. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 2015.

14. Laaring, M. jt. Korrakaitseseadus. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Sisekaitseakadeemia, 2017.
15. Lõhmus, U. Põhiõigused kriminaalmenetluses. Tallinn: Juura, 2019.
16. Madise, Ü. jt (toimet.). Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura, 2020.
17. Madise, Ü. Vallasasja läbivaatus korrakaitsemenetluses. Õiguskantsleri 23.09.2016 kiri nr 6-1/161024/1603875.
18. Pärnamägi, I. Õigusriiklikud raamid preventiivse ja repressiivse riikliku sekkumise eristamisel. Selle üldine seadusandlik teostus Eestis. – Juridica 10/2018.
19. Pärnamägi, I. Riikliku sekkumise eesmärgi kindlakstegemise praktiline pool. Mitmefunktsioonilise meetme probleem. – Juridica 3/2019.
20. Sarv, J. Mõningatest haldus(kohtu)menetluse ja süüteomenetluse paralleelsusega seotud probleemidest. – Juridica 5/2005.
21. Siseministeerium. Uimastiennetus. – <https://www.siseministeerium.ee/uimastiennetus> (18.04.2026).
22. Sootak, J. jt. Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura, 2021.
23. Sootak, J. Karistusõiguse revisjon kuriteo-, väärteo- ja haldusõiguse piirimail. – Juridica 4/2013.

KASUTATUD ÕIGUSAKTID

24. Asjaõigusseadus. – RT I, 28.01.2026, 7.
25. Eesti Vabariigi põhiseadus. – RT I, 11.04.2025, 2.
26. Haldusmenetluse seadus. – RT I, 06.07.2023, 31.
27. Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon. – RT II 2010, 14, 54.
28. Julgeolekuasutuste seadus. – RT I, 14.03.2023, 2.
29. Karistusseadustik. – RT I, 22.12.2025, 2.
30. Korrakaitseseadus. – RT I, 05.07.2025, 12.

31. Kriminaalmenetluse seadustik. – RT I, 09.10.2025, 7.
32. Liiklusseadus. – RT I, 14.11.2025.
33. Narkootiliste ja psühhotroopsete ainete ning nende lähteainete seadus. – RT I, 02.01.2025, 42.
34. Riigipiiri seadus. – RT I, 07.06.2024, 14.
35. Siseministri 26.06.2014 määrus nr 37 „Joobeseisundile viitavate tunnuste loetelu ja nende tunnuste esinemise või mitteesinemise tuvastamise viisid“. – RT I, 27.06.2014, 4.
36. Tolliseadus. – RT I, 30.12.2024, 18.
37. Väärteomenetluse seadustik. – RT I, 05.07.2025, 19.

KASUTATUD KOHTUPRAKTIKA

Euroopa Inimõiguste Kohtu praktika

38. EIKo 33400/96, Ernst jt vs. Belgia.
39. EIKo 588/13, Libert vs. Prantsusmaa.
40. EIKo 20100/06, Lisica vs. Horvaatia.
41. EIKo 9676/05, 10744/05 ja 41349/06, Steeg ja Wegner vs. Saksamaa.
42. EIKo 698/19, Särgava vs. Eesti.
43. EIKo 74336/01, Wieser and Bicos Beteiligungen GmbH vs. Austria.

Eesti kohtupraktika

44. RKHKm 3-17-911.
45. RKHKm 3-3-1-68-13.
46. RKHko 3-3-1-3-04.
47. RKHko 3-3-1-61-05.
48. RKHko 3-3-1-65-07.

49. RKHKo 3-3-1-22-15.
50. RKHKo 3-3-1-36-15.
51. RKHKo 3-21-1530.
52. RKHKo 3-17-523.
53. RKPJKo 3-4-1-42-14.
54. RKKKm 1-25-4382.
55. RKKKo 3-1-1-2-06.
56. RKKKo 3-1-1-157-05.
57. RKKKo 3-1-1-14-14.
58. RKKKo 3-1-1-31-11.
59. RKKKo 3-1-1-19-10.
60. RKKKo 3-1-1-60-10.
61. RKKKo 3-1-1-60-09.
62. RKKKo 3-1-1-116-10.
63. RKKKo 3-1-1-129-13.
64. RKKKo 3-1-1-131-13.
65. RKKKo 3-1-1-93-15.
66. RKKKo 3-1-1-22-14.
67. RKKKo 3-1-1-28-14.
68. RKKKm 4-18-51.
69. RKKKm 1-24-4770.
70. RKKKo 4-16-6493.
71. RKKKo 4-20-1588.
72. RKKKo 3-21-1530.
73. RKÜKo 1-17-2359.

74. RKÜKo 3-3-1-77-03.

75. RKÜKo 3-3-1-75-11.

76. RKÜKo 3-4-1-6-12.

Ringkonnakohtute praktika

77. TlnRnKm 08.12.2021, 1-21-7919.

78. TlnRnKo 24.10.2017, 1-17-3519.

79. TlnRnKo 30.04.2020, 3-19-1719.

80. TlnRnKo 15.12.2022, 1-21-8902.

81. TlnRnKo 18.08.2015, 4-15-3192.

82. TlnRnKo 16.12.2010, 1-09-13864.

Maakohtute praktika

83. HMKo 06.05.2022, 1-21-7814.

84. HMKo 06.10.2023, 4-23-2769.

85. HMKo 21.08.2025, 1-25-3485.

86. HMKo 29.08.2025, 1-25-4130.

KASUTATUD TOIMIKUMATERJALID

87. Läbiotsimismäärus 17.10.2024, kriminaalasja nr 1-25-3485 toimik.

88. Läbiotsimismäärus 26.11.2024, kriminaalasja nr 1-25-1985 toimik.

89. Läbiotsimisprotokoll 17.10.2024, kriminaalasja nr 1-25-3485 toimik.

90. Läbiotsimisprotokoll 26.11.2024, kriminaalasja nr 1-25-1985 toimik.

91. Vallasasja läbivaatuse protokoll 16.04.2016, kriminaalasja nr 1-17-3519 toimik.

92. Vallasasja läbivaatuse protokoll 10.10.2019, kriminaalasja nr 1-21-7814 toimik.

93. Vallasasja läbivaatuse protokoll 30.05.2015, väärteoasja nr 4-15-3192 toimik.

94. Vallasasja läbivaatuse protokoll 26.05.2022, väärteoasja nr 4-23-2769 toimik.

95. Vallasasjade hoiulevõtmise protokoll 22.03.2021, kriminaalasja nr 1-21-8902 toimik.

Lisa 1. Politsei- ja Piirivalveameti vallasasja läbivaatuse blankett

POLITSEI- JA PIIRIVALVEAMET

Vallasasja läbivaatuse
P R O T O K O L L

____.____.20____

TALLINN

Politsei- ja Piirivalveameti Põhja prefektuuri Lääne-Harju politseijaoskonna patrullitalituse

Meetme kohaldamise algus: _____.____.20____ kell ____:____

(meetme kohaldamise aadress)

KorS § 49 alusel teostati valdaja nõusolekuta vallasasja _____

läbivaatus

- ☐ asja omaniku _____ ☐ valdaja _____
- ☐ õigustatud isiku _____ juuresolekul ☐ juuresolekuta
- ☐ isiku sisenemisel avaliku võimu organi ehitisse või territooriumile (KorS § 49 lg 1 p 1)
- ☐ isikule, kelle suhtes võib seaduse alusel teostada turvakontrolli või keda võib seaduse alusel läbi vaadata (KorS § 49 lg 1 p 2)
- ☐ oli alust arvata, et vallasasjas viibib isik, kellelt võib seaduse alusel võtta vabaduse või keda võib seaduse alusel läbi vaadata (KorS § 49 lg 1 p 3)
- ☐ oli alust arvata, et vallasasjas viibib isik, kes on abitus seisundis (KorS § 49 lg 1 p 3)
- ☐ oli alust arvata, et selles on asju, mida võib seaduse alusel võtta hoiule, hõivata või konfiskeerida (KorS § 49 lg 1 p 4)
- ☐ kõrgendatud ohu väljaselgitamiseks isiku suhtes, kes viibis elutähtsas energia-, side-, signalisatsiooni-, veevarustus-, või kanalisatsioonüsteemis, liikluskorralduse ehituses või seadmes või selle vahetus läheduses (KorS § 49 lg 1 p 5)
- ☐ see oli vajalik kaitstava isiku või valvatava objekti ohutuse tagamiseks (KorS § 49 lg 1 p 6)
- ☐ see oli vajalik seadusega või seaduse alusel kehtestatud nõuete täitmise tagamisel ☐ ohu ennetamiseks ☐ ohu väljaselgitamiseks ☐ ohu tõrjumiseks ☐ korrarikkumise kõrvaldamiseks (KorS § 49 lg 1 p 7)

kuna _____
(põhistus)

Meetme rakendamise kirjeldus _____

Vallasasja läbivaatus teostati ☐ asja omaniku _____ ☐ valdaja _____
_____ ☐ muu õigustatud isiku _____ suhtes
vahetut sundi ☐ kohaldamata ☐ vahetut sundi kohaldades _____

(kelle poolt)

* Meetme protokollimine kohustuslik, va juhul, kui isik sisenes avaliku võimu organi ehitisse või territooriumile vabatahtlikult või kui turvakontrolli kohaldati kaitstava isiku või valvatava objekti ohutuse tagamiseks.

☐ **Kasutati füüsilist jõudu**

- ☐ käerauad ☐ jalarauad ☐ sidumisvahendid ☐ teenistusloom
☐ tulirelv ☐ gaasirelv ☐ pneumorelv ☐ külmrelv ☐ elektrisokirelv

Isikut

- ☐ hoiatati sunni kasutamisest _____ (hoiatamise viis)
☐ ei hoiatatud sunni kasutamisest, kuna _____ (põhistus)

Sunni rakendamisel tekitati kahju

varale _____
(vara liik ja kahju kirjeldus)

isiku tervisele _____
(vigastuste või kahju kirjeldus, esmaabi andmine, kiirabi kutsumine)

Meetme rakendamise tulemus _____

Vallasasja läbivaatusest teavitati valdajat (läbivaatusel valdaja juuresolekuta) _____

(valdaja nimi, kellaeg ja teavitamise viis)

Vallasasja läbivaatuse tagajärjel valveta olulise varalise väärtuse valve tagati _____

Asja omaniku, valdaja või muu õigustatud isiku ütlused ja taotlused: _____

Meetme kohaldamise lõpu aeg: ____ . ____ .20 ____ kell ____ : ____

Vallasasja läbivaatusel ☐ jäädvustati olukord pilti või heli salvestava seadmega

☐ teostati _____ mõõtmisi ☐ teostati ekspertiis

Meetme kohaldamisel osalenud või juures viibinud isikud:

(nimi ja allkiri)

(nimi ja allkiri)

Asja omanik, valdaja või muu õigustatud isik: _____

(allkiri)

Meedet kohaldanud politseiametnik: _____

(allkiri)

Protokollija: _____

(nimi ja allkiri)

* Meetme protokollimine kohustuslik, va juhul, kui isik sisenes avaliku võimu organi ehitisse või territooriumile vabatahtlikult või kui turvakontrolli kohaldati kaitstava isiku või valvatava objekti ohutuse tagamiseks.

Lisa 2. Läbiotsimise taotluse blankett

PROKURATUUR

ASUTUSESISESEKS KASUTAMISEKS

Märge tehtud: jpp algus

Juurdepääsupiirang kehtib kuni: kehtib kuni

Alus: AvTS § 35 lg 1 p 1, 12

Teabevaldaja: MENETLEJA

Läbiotsimise taotlus

Koostamise kuupäev ja koht:	1.09.2016, koht
Koostaja ametinimetus ja nimi:	ametinimetus ja nimi
Ametiasutuse nimi:	koostaja ametiasutuse nimi
Kriminaalasja number:	nr
Kuriteo kvalifikatsioon:	KarS § nr lg nr p nr
Kahtlustatava nimi (isikukood):	nimi (isikukood)

Menetleja nimetus menetleb käesolevat kriminaalasja, milles alustati menetlust 1.09.2016 KarS § nr tunnustel selles, et kuriteosündmuse kirjeldus.

Taotluse tekst, sealhulgas läbiotsimise eesmärk ja põhjendus.

Juhindudes KrMS § 91 lõikest 2, koostaja ametinimetus

taotleb:

Eeluurimiskohtunikult luba toimetada läbiotsimine aadressil aadress asuvast hoone, ruumi, sõiduki või piirdega ala nimetus, et leida otsitava isiku või objekti nimi/nimetus.

koostaja nimi

Toimingus osaleb tõlk tõlgi nimi, kes on KrMS § 161 lõike 6 kohaselt kohustatud tõlkima kõik menetlustoimingusse puutuva täpselt ja täielikult ning hoidma saladuses talle tõlkimisel teatavaks saanud andmeid. Teda on hoiatatud, et oma ülesannetest alusetu keeldumise ja teadvalt valesti tõlkimise eest vastutab ta KarS §-de 318 ja 321 järgi.

(tõlgi allkiri)

Olen määrusega tutvunud:

(nimi, allkiri ja kuupäev)

Lisa 3. Läbiotsimismääruse blankett

PROKURATUUR

ASUTUSESISESEKS KASUTAMISEKS

Märge tehtud: jpp algus

Juurdepääsupiirang kehtib kuni: kehtib kuni

Alus: AvTS § 35 lg 1 p 1, 12

Teabevaldaja: MENETLEJA

Läbiotsimismäärus

Koostamise kuupäev ja koht:	1.09.2016, koht
Koostaja ametinimetus ja nimi:	ametinimetus ja nimi
Ametiasutuse nimi:	koostaja ametiasutuse nimi
Kriminaalasja number:	nr
Kuriteo kvalifikatsioon:	KarS § nr lg nr p nr
Kahtlustatava nimi (isikukood):	nimi ja isikukood või sünniaeg

Vastavalt KrMS § 91 lõikele 3 teostatakse prokuratuuri määruse alusel läbiotsimist juhtudel, kui on alust arvata, et kahtlustatav kasutab või kasutas läbiotsitavat kohta või sõidukit kuriteosündmuse või kohtueelse menetluse ajal, ning isikut kahtlustatakse KrMS § 1262 lõikes 2 nimetatud kuriteo toimepanemises.

Määruse tekst, sealhulgas läbiotsimise eesmärk ja põhjendus ning koht, kus läbiotsimist toimetatakse.

Juhindudes KrMS § 91 lõikest 3, koostaja ametinimetus

määras:

1. Toimetada läbiotsimine aadressil aadress, et leida järgmised isikud või objektid: otsitava isiku või objekti nimi/nimetus.
2. Määruse peale võib esitada kaebuse vastavalt KrMS §-de 228 ja 229 sätetele.

koostaja nimi

Olen määrusega tutvunud: _____
(nimi, allkiri ja kuupäev)

Toimingus osaleb tõlk, kes on KrMS § 161 lõike 6 kohaselt kohustatud tõlkima kõik menetlustoimingusse puutuva täpselt ja täielikult ning hoidma saladuses talle tõlkimisel teatavaks saanud andmeid. Teda on hoiatatud, et oma ülesannetest alusetu keeldumise ja teadvalt valesti tõlkimise eest vastutab ta KarS §-de 318 ja 321 järgi.

(tõlgi nimi ja allkiri)

Lisa 4. Läbiotsimisprotokolli blankett

ASUTUSESISESEKS KASUTAMISEKS

Märge tehtud: jpp algus

Juurdepääsupiirang kehtib kuni: kehtib kuni

Alus: AvTS § 35 lg 1 p 1, 12

Teabevaldaja: MENETLEJA

Läbiotsimisprotokoll

kriminaalasjas nr nr

1.09.2016, koht

Uurimistoimingu algus: kellaeg

Koostaja ametinimetus ja nimi, juhindudes KrMS §-dest 91, 92 ja 146, teostas läbiotsimise:

1. Läbiotsimise alus: prokuratuuri loa andja või kohtumääruse koostaja nimi ja kuupäev.
2. Edasilükkamatul juhul läbiotsimise asjaolud ja põhjendus: protokolli märgitakse otsitav objekt, läbiotsimise põhjendus ja miks läbiotsimine on edasilükkamatu; märgitakse vaid siis, kui toimub läbiotsimine KrMS § 91 lõikes 5 ettenähtud edasilükkamatul juhul.
3. Läbiotsimise koht: läbiotsimise koha aadress.
4. Uurimistoimingu osaleb: protokollija, asjatundja või muu isik, nende nimi ja kontaktaadress.
5. Uurimistoimingu osaleb tõlk tõlgi nimi, kes on KrMS § 161 lõike 6 kohaselt kohustatud tõlkima kõik menetlustoimingusse puutuva täpselt ja täielikult ning hoidma saladuses talle tõlkimisel teatavaks saanud andmeid. Teda on hoiatatud, et oma ülesannetest alusetu keeldumise ja teadvalt valesti tõlkimise eest vastutab ta KarS §-de 318 ja 321 järgi.

(tõlgi allkiri)

6. Kasutatud tehnikavahendid: tehnikavahendi liik ja mark.
7. Enne läbiotsimist tehti isiku nimi ettepanek anda välja läbiotsimismääruses märgitud objekt(id) või näidata laiba või tagaotsitava peidukoht.
Vastus ettepanekule: sealhulgas vabatahtlikult väljaantud objekti nimetus või peidukoha ettenäitamine, kui seda tehti.
8. Läbiotsimise käik: läbiotsimise rakendamise korral märgitakse otsingu tingimused, käik ja tulemused.
9. Läbiotsimisega leitud objektid: objekti leidmise koht ja leitud objekti nimetus ja objekti tunnused, mis omavad tähtsust kriminaalasjas; millesse objekt pakiti ja pakendile omistatud number.
10. Tagaotsitava isikuandmed: tagaotsitava leidmisel märgitakse tema isikuandmed.
11. Märkused protokolli kohta: märgitakse märkuste sisu või nende puudumine; protokoll loetud läbi isiklikult või loetud ette.
12. Protokolli lisad: koostatud skeem, joonis ning muu näitlik materjal; uurimistoimingu käigus protokolli juurde võetud objektide nimetused.
13. Uurimistoimingu osalejaile (välja arvatud kahtlustatavale) on selgitatud, et vastavalt KrMS § 214 võib kohtueelse menetluse andmeid avaldada üksnes prokuratuuri loal ja tema määratud ulatuses.
14. Kaitsja on kohustatud hoidma saladuses talle kriminaalmenetluse käigus õigusabi andmisel teatavaks saanud andmeid. Kaitsjal on lubatud kriminaalmenetluse käigus õigusabi andmisel teatavaks saanud andmeid avaldada kaitsealusele. Kaitsealuse kohta

käivaid menetluse andmeid võib kaitsja avaldada vaid kaitsealuse nõusolekul ning kui seda nõuavad õigusemõistmise huvid.

15. Protokolli koopia antakse KrMS § 152 lõike 3 alusel toimingule allutatud isikule või tema täisealisele perekonnaliikmele või juriidilise isiku või riigi- või kohaliku omavalitsuse asutuse esindajale, kes on menetlustoimingus osalenud. Nende puudumisel antakse protokolli koopia kohaliku omavalitsuse asutuse esindajale.

(allkiri, nimi, kuupäev)

Uurimistoimingu lõpp: kellaaeg

koostaja nimi uurimistoimingule allutatud isiku nimi tõlgi nimi asjatundja nimi

16. Uurimistoimingust osa võtnud menetlusseisund ja nimi keeldus protokollile alla kirjutamast, sest märgitakse keeldumise põhjus.

koostaja nimi

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Kevin Reim ,
(*autori nimi*)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose

Sõiduki kontrollimine narkootilise aine leidmiseks: riiklik järelevalve vs. _____ ,
süüteomenetlus
(*lõputöö pealkiri*)

mille juhendaja(d) on Monika Mikiver ,
(*juhendaja nimi*)

reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada Tartu Ülikooli digitaalarhiivi kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni;

2. annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 4.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni;
3. olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile;
4. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Kevin Reim
28.04.2026